

Küresel Çağda Çağdaş Sanat ve Küresel Sanat Pazarı * Contemporary Art and Global Art Market in Global Era

Prof. Dr. Melih Erdoğan

Öz

Yaşamlarımızın zamana ve uzama ilişkin tüm dönüşümlerini ifade eden “Küreselleşme” sadece ekonomik bir kavram değildir. Ekonomik, politik ve sosyo-kültürel yapıların bir araya gelmesi ve yeni iletişim teknolojilerinin küresel kullanımıyla oluşur. Ekonomik varlığını Neo-liberal ekonomik politikaları temel alarak sürdürürken sosyal varlığını da Neo-liberal kültürleştirmeyle sürdürür. Bilindiği gibi küresel mali piyasalarda, çok önemli hacimlerde mal ve fon hareketleri gerçekleşmekte ve binlerce çokuluslu şirket bu ilişkiler ağının içinde yer almakta ve bu ağı yönetmektedir. Ülkelerin karşılıklı bağımlılığını getiren ve güçlü pazar kavgaları arasında bu küresel dünyada kendine yer bulmaya çalışan gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarından alabildiğine yararlanan, ancak ister istemez bu ülkelere yeni olanaklar sunan küreselleşme, bir yandan kendisine çağdaşlaşmanın yarattığı olanaklarla mecra bulmaya çalışırken bir yandan da varlığını feodal bir kavram olarak “kolonileştirme” üzerinden yaşatmaya çalışmaktadır. Bu keskin çelişki, sanat için karşı koyamayacağı çekicilikte bir kontrast yaratmaktadır. “Çağdaş sanat” küreselleşmenin bu çelişkisini ve ciddi gerilimini küresel bir maharetle ve liberalizmin kendi araçlarıyla işfa etmektedir. Küreselleşme, çoğu zaman kendisine karşıtlık taşıyan sanattan da fayda yaratmasını bilmiş ve onu da içeren önemli bir pazarı dünyaya armağan etmiştir.

Bu çalışmada Neo-liberal politikalarla dayanakları ve mekanizmaları oluşturulan Küreselleşmenin “sanatla” kurduğu ideolojik ilişki incelenmektedir. İnsanın ve yaşamın en önemli yanlarından birini oluşturan sanatın; “çağdaş sanat” olarak küreselleşme olgusuna nasıl eklemlendiği, ilişkileri, çelişkileri, küreselleşme ile etki-

leşimi, küreselleşmenin yarattığı dinamiklerin sanatta nasıl bir yansıma bulduğu ve araçları, sanatın küreselleşmeye bakışı anlatılmakta, ardından oluşturduğu “Pazar”, rakamlarla sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Neo-Liberalizm, Küreselleşme, Küresel Sanat, Çağdaş Sanat, Küresel Sanat Pazarı

Abstract

“Globalization” is not only an economic term and expresses the whole transformation of our lives in relation to time and space. Globalization comprises of economic, political and socio-cultural structures together with the global use of new communication technology. While it continues its economic existence based on Neo-liberal economic policies, its social existence is based on Neo-liberal acculturation. As it is known, in global financial markets, a big amount of merchandise and fund movements occur, thousands of multinational companies take place in this network and also they manage this network. Globalization brings the interdependence of countries and it benefits from the sources of developing countries that try to find themselves a place in this global world. Globalization unavoidably provides these countries new opportunities. On one hand, globalization tries to find itself a place with the opportunities created by modernization. On the other hand, it tries to keep its existence on the basis of colonization as a feudal term. This sharp contradiction creates an irresistibly appealing contrast. “Contemporary art” reveals this contradiction of globalization and its serious ten-

Prof. Dr. Melih Erdoğan, Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi, merdogan@anadolu.edu.tr

* Bu çalışmanın önceki versiyonu, “Neo-Liberal Dönüşüm: Boyutlarive Sonuçları Sempozyumu’nda” (30 Ekim-1 Kasım 2013, Lefke Avrupa Üniversitesi) bildiri olarak sunulmuştur.

sion with the liberalization's own tools. Globalization derives benefit also from the art that mostly contradicts globalization and presents an essential market including the art market to the world.

In this paper, globalization's ideological relationship with art is examined. Globalization's foundations and mechanisms are constituted by Neo-liberal policies. As it constitutes an important part of man and life, art is being articulated to the concept of globalization in terms of "contemporary art". In this paper, art's relationships, contradictions, the interaction with globalization, how the dynamics created by globalization and its tools are reflected in art, art's view of globalization are examined and then art market is presented with figures and numbers.

Keywords: *Neo-Liberalism, Globalization, Global Art, Contemporary Art, Global Art Market*

Küreselleşme ve Çağdaş Sanat

Dünyadaki 82000 çokuluslu şirketin yaklaşık 810000 yabancı bağlı kuruluşuyla yarattığı ve ileri iletişim teknolojileri üzerinden yürüttüğü mal ve fon hareketleri dünyayı bir ağ gibi sarmış durumdadır. Bu anlamda artık sınırlar ortadan kalkmış, Ülkelerin karşılıklı bağımlılığına dayalı yeni bir dünya düzeni hâkim olmuştur. Bilgi akışının ve dağıtımının hızla gelişmesiyle, uluslararası ticaretin ve ulusal sınırları aşan para akışının da önemli ölçüde arttığını izlemekteyiz.

Yatırımlar artık uluslararası niteliktedir ve herkes bu yatırımlardan pay alabilir durumdadır. Bu durum bir yandan küresel yatırımlara hız vermekte ve kalkınma hareketlerine yansımakta bir yandan da dünyayı sömürüye daha açık ve ekonomik anlamda çok kırılğan bir hale getirmektedir. Dünyanın her hangi bir yerindeki finansal hareket, bir kelebek etkisi gibi dünyanın bir yerinde veya bir yerlerinde farklı şekillerde de olsa hissedilmektedir. İronik bir biçimde ısınma bile küreselleşmiştir.

Yaşamlarımızın zamana ve uzama ilişkin tüm dönüşümlerini ifade eden "Küreselleşme" sadece ekonomik bir kavram değildir. Ekonomik, politik ve sosyo-kültürel yapıların biraraya gelmesi ve yeni iletişim teknolojilerinin küresel kullanımıyla oluşur. Ekonomik varlığını neo-liberal ekonomik politikaları temel

olarak sürdürürken sosyal varlığını da neo-liberal kültürleştirmeye sürdürür.

"1820'lerde dünyadaki en zengin 5 ülke; en yoksul 5 ülkeye göre 3 kat daha zenginken, 1950'lerde 35 kat, 1970'lerde 44 kat ve 1992 de 72 kat zengin hale gelmiştir (Fulcher, 2004, s. 98)."

Bu çarpık zenginleşme, küreselleşmenin ne denli yanlı çalıştığını çarpıcı biçimde göstermektedir. Küresel dünyanın egemenleri çağdaşlaştıkları için kendi ülkelerinde gerçekleştirme olanağı bulamadıkları; ucuza işgücü kullanmak, çocuk işçi çalıştırmak gibi, çağdışı uygulamaları başka ülkelerde gerçekleştirmekte, gereksindikleri kaynakları yok pahasına bu yoksul ülkelerden aktarmaktadırlar. Bu düzeni sürdürmek için de Neo-liberalist araçları devreye sokmakta ve özgür piyasa(!) için her şey mubah hale getirilmektedir. Ancak sistemi ayakta tutmak ve küresel dünyanın kapitalist varlığını sürdürmek sadece ekonomik boyutuyla ele alınacak bir olgu değildir. Hatta küreselleşmenin ekonomik boyutu belki de en kolay açıklanabilecek yanındır. Uluslararası siyaset, güç dengeleri, pazar savaşları ve kültür gibi konular, küreselleşmenin en derin yanını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, küreselleşen dünyanın sanatı da üzerinde durulması gereken önemli bir alanı oluşturmaktadır.

Küresel sanat iç içe üç "kürelî" bir yapıyla açıklanabilir: Üretim (Bölüm: 2), Dolaşım (Bölüm: 3) ve Tüketim (Bölüm: 4). Ancak bu etkiyi özellikle sanatın üretimi boyutuyla açıklamak, sanatın tarihsel süreçteki dönüşümlerine, dönemsel gelişmelere ve ortaya çıkan akımlara göre bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Küreselleşmenin sanatı olarak niteleyebileceğimiz çağdaş sanatın ortaya çıkması ve küreselleşme ile keşşmesini, sanatın ve yaşamın temel dönüm noktaları üzerinden açıklayacağız.

Çağdaş Sanata Doğru

Rönesans'tan Empresyonizme

Sanat akımları kendiliğinden ve bir anda, çeşitli değişkenlerden bağımsız bir şekilde belirmezler. Sanatın sanat olarak başladığı kabul edilen dönem olarak Rönesans da belirli etkenlerin biraraya gelmesiyle başlamış bir anda ortaya çıkmamıştır. Özellikle ortaçağda yerleşik din anlayışı, hiçbir zaman varlığını yitirmeyen mistisizm ve simyacılık gibi arayışlarla

giderek tartışılır hatta eleştirilir hale gelmişti, yani üzerinde her kesimin mutabakatı olduğu varsayılan dini bütünlük giderek zayıflıyor, anlayış ve kavrayış değişiklikleri ortaya çıkıyor, ortaçağın Gotik'i Rönesans karşısında sarsılıyordu. Öte yandan bir burjuva sınıfı oluşmaya başlamış ve bu yeni sınıf, kilisenin ve asil sınıfın yanında yönetici olarak yer almaya başlamıştı. Bu, ekonomik çıkar yapısının ve bileşiminin de değişmesi anlamına geliyordu. Öte yandan haçlı seferlerinin; siyasi, ekonomik ve teknik/bilimsel etkilerinin önemi büyüktür. Bu gelişmeler; sanatın sadece dinle ve öteki dünyayla ilgili olmayıp, yaşanan dünyayla da ilgili olabileceğini, bireyselleşebileceğini ve doğalcı olabileceğini gösterdi. Yani betimleyici ve görünür dünyayı konu alan bir sanat yapılabilir ve bu da önemli ölçüde gözleme dayanmak durumundaydı. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra Rönesans'ın doğmasında çok önemli bir payı olan "Medici" ailesini de unutmamak gerekir. Soylu bir kökenden gelen Medici'ler, ticaret ve bankacılık yoluyla epey bir servet edinerek 13-17. Yüzyıllarda, önce Toskana'da ve giderek İtalya'da önemli bir nüfuz oluşturdular. Bu nüfuzu sağlamada sanatın önemli bir yeri vardır. Medici'lerin sayesinde, Toskana'nın Başkenti Floransa bir sanat merkezine dönüştü. Medici ailesi, sanatçıları himaye altına alarak; Leonardo Da Vinci, Michelangelo, Boticelli, Giotto, Donatello, Giordano ve Vasari gibi daha pek çok sanatçının ortaya çıkmasına ortam oluşturdu. Rönesans, Floransa'da doğmuştur. Burada asıl vurgulanması gereken, "Rönesans'la birlikte sanatın bir yaratı olarak kavranması ve sanatçının kendi dışında bir amaca boyun eğen bir uygulayıcı değil, egemen bir yaratıcı haline gelmesidir" (Lenoir, 2005, s. 16). Rönesans'la birlikte sanat, siparişe dayalı bir zanaat unsuru olmaktan kurtulmuş, Kiliseye ve/veya Tanrıya yaranmak için değil; sanat olarak yapılmaya başlamış ve sanatçıya -zanaatkâr değil- "sanatçı" olarak değer atfedilen bir dönem açılmıştır ve bu durum çok ayırt edicidir. Sanat tarihi, içinde çeşitli etkenlerle birlikte, karşıtlıklar, reddedişler, acılardan oluşan pek çok akımı barındırarak, akıp gidecektir. Ta ki yeni etkenler devreye girene kadar. Sanat tarihi insanlık tarihinden başka bir şey değildir.

Mimesisten Modern Sanata

"Aristoteles, Poetika'sında sanatın bir öykünme olduğunu belirtir. "Bu kurama göre sanat, bir modelin tipatıp kopyasıdır, sanattan alınan zevk de bu kopyanın kusursuzluğunun insanda uyandırdığı hayranlık ve bu kopyanın zararsız bir canlandırma nesnesine indirgenmiş olması dolayısıyla insanın bir an

için gerçekliğin baskısından kurtulmasının sağladığı rahatlamadır" (Lenoir, 2005, s. 47).

Sanat uzunca bir süre Aristoteles'in belirttiği gibi algılanmış ve öykünmeci bir indirgeyişle ele alınmıştır. Sanat, Yunanca'da "Mimesis" (taklit) olarak adlandırılan "temsil" resmi üzerinden yapılagelmiştir.

Rönesansa damgasını vurmuş, ilk sanat tarihi kitabı olarak kabul edilen kitabın yazarı, sanat akademisinin kurucusu "Vasari"nin anlatısında *resim, gitgide daha yeterli temsiller yapmak için öğrenilen stratejiler dizgesidir; burada yeterlik, sabit algısal ölçütlerle tayin edilir. İnsanların modernist resimle ilgili olarak doğrudan "bu sanat değil" demesine yol açan da resme dair işte bu modeldir* (Danto, 2010, s. 76).

Artık sanatçılar, olayları resmediyorlar, doğa resimleri, sıradan insan resimleri yapıyorlardı, ancak bu; öykünmeden yani mimesisten, öte bir şey değildi. İzleyicide hayranlık uyandıran, resmi yapılan nesnenin veya olayın mimetik özellikleri ve tabii ki teknik başarısı idi; resmin bizatihi kendisi değil. Bu yerleşik anlayış aslında hâlâ sürmektedir.

"Oysa Platon, ünlü Devlet kitabında, öykünmeci sanatların gerçekten uzaklaştığını, ya da daha doğrusu, gerçeğin doğası hakkındaki düşüncüyü bulandıracaklarını söylüyordu. Gerçekten de gerçeği aramak, öncelikle kendimizi dönüştürmek, şeyleri bizim için ifade ettikleri şey açısından yargılamayı bir yana bırakıp, onlara kendi özlerinde oldukları halleriyle bakmak demektir" (Lenoir, 2005, s. 37).

Değişen toplumsal koşullar ve ilerleme ile 1789 Fransız devrimi, Avrupada savaşlar, sonrasında sanayi devrimi ile değişmekte olan dünya ve yeni ideolojiler, yeni bir dönemi haber veriyordu. Bu gelişmeler sanata; Rönesans resmini, "Maniyerizm" in ve ardından "Barok" ve "Rokoko" akımlarının izlemesi ve bir sanatsal dönemin sonuna doğru gelinmesi ve yeni bir döneme geçiş olarak yansıdı. Dönemin sonunu hazırlayan etkenlerin belki de başında gelen bir başka olgu ise bu yeni sanat anlayışının yüzyıllar içinde kendi kurallarını oluşturarak bir paradigma yaratmasıdır. Sanat, istemsizce de olsa zaman içinde paradigmasını oluşturur ancak bunu yıkmasını da er ya da geç başarır. Bu arada, 1839 yılında fotoğraf makinesinin icat edildiğini ve kimi sanatçıların bunun resmin sonu olduğunu söylediklerini hatırlamakta fayda var. Gerçekten de resim, bir temsil sorunu ise bunu fotoğraf makinesinden daha iyi ne yapabilir?

Dönemin sonunun gelişi, ya da yeni bir dönemin yani modernizmin başlamasını, Danto¹ Greenberg'in Kant üzerinden yaptığı bir polemikten hareketle; "resim sanatının temsil odaklı gündeminden sapması ve temsil araçlarının temsilin nesnesi haline gelmesi" olarak belirtiyor (Danto, 2010, s. 28) Greenberg, bu yeni gündemi oluşturan ilk modernist ressam olarak da Manet'yi gösteriyor². Bugün yaşadığımız değişen küresel dünyanın, her yönüyle bize sundukları ve dayattıklarıyla, 1860'lı yılları modern olarak nitelemek elbette mümkün değil, ancak o dönem yeni bir dönemdi ve kendi koşullarında sundukları ve vadettikleriyle modern bir çağı ifade ediyordu.

"Modernlikle ilgili tüm tanımlar, şu ya da bu şekilde zamanın geçişini gösterir. Modern sıfatıyla, yeni bir rejim, bir hızlanma, bir kopukluk, zamanın bir devrimi belirtilir. "Modern", "modernleşme", "modernlik" sözcükleri belirdiğinde, bir karşıtlık içinde arkaik ve yerleşmiş bir geçmişi tanımlarız." (Latour, 2008, s. 17). Gerçekten de sanat, arkasında arkaik ve köhnemiş bir Avrupa sanatını bırakarak, yeni bir "batı" sanatına doğru evriliyordu. 1860'lardan başlayarak ilerleyen bu yeni dönemde, modern sanat, endüstriyel çağın değişim dinamiğine koşut olarak kendi gelişimini gerçekleştiriyor, tüketim toplumuna doğru ilerleyişin sanatı olarak empresyonizmle parlak bir başlangıç yapıyordu.

"Modern sanat (benzer görsel özellikler dağarcığına sahip) bir stil değildir; bazı yorumculara göre belli bir yaklaşımın veya duyarlılığın simgesi olarak görülür. Yorumcular tutarlı bir özelliğin, kabul edilmiş sanatsal geleneklerden farklı olmak adına bilinçli bir çaba olduğunu savunurlar. Bu bağlamda modern sanat, yerleşik ve özellikle de muhafazakar sanat yapma biçimlerine karşı çıkan, radikal bir pratik türünü temsil eder" (Whitham, Pooke, 2013, s. 17).

1 Danto, bu şekilde belirtmekle birlikte bazı sanat tarihçileri gibi, bu dönemin ilk temsilcilerinin Gauguin ve Van Gogh olduğuna katılıyor.

2 Bu yeni dönemin sanat tarihçilerinin, çoğunlukla üzerinde uzlaştıkları gibi, en açıklayıcı yapıtı, Manet'in (1832-83) "Kırda öğle yemeği" (Le déjeuner sur l'herbe, 1862-63) tablosudur. Bir resim nasıl bir dönemin başlangıcını ifade edecek kadar devrimci olabilir? Gerçekten de Manet bu resminde kasıtlı olarak doğal perspektif adına tekli kaçış noktasını reddediyor, tamamlanmamış veya görüntüsü belirsiz imgelere yer veriyor, üstelik resimde belirgin fırça izleri görülüyordu. Ve ilk defa bir resim, ben resimde gördüklerinizi değil, kendimi temsil ediyorum diyordu. Bu tarz bir resim klasik idealleri alt üst eden bir özelliğe sahipti. Bu bakımdan, haklı olarak, Monet'nin de aralarında olduğu bir grup sanatçının öncülüğünü yaptığı Empresyonizm ve Empresyonist sanatçılar üzerinde çok önemli bir etkisi olan Manet, ilk modernist ressam olarak anılır (Geniş bilgi için bkz.; A. Dempsey).

Modern Formdan Performansa veya Çağdaş Sanat

Daha önce de değindiğimiz gibi, toplumsal ve ekonomik dönüşümler her zaman bir biçimde sanatta yansımalarını bulurlar. Ya da sanatsal dönüşümler toplumsal ve ekonomik yansımalar oluştururlar. I. Dünya savaşının iğrençliklerine, savaşın acımasızlığına, barbarlığına ve duyarsızlığına tepki olarak ortaya çıkan "Dada" akımı³, ya da 19. yüzyıl gerçekçilik ve idealizmine tepki olarak doğallık karşıtı öznelliğe sahip bir bakış açısı içeren ve politik istikrarsızlık ve ekonomik çöküntü ortamında Almanya'da ortaya çıkan "Ekspresyonizm" gibi⁴. Sanat, aslında tam da bu noktalarda dönemin ve içinde yaşanılan koşulların; yaşam pratiklerini ve biçimlerini, algılayışları, duyumsamaları, duyarlılıkları ve iletişim biçimlerini, yeni ve özgün olarak biçimlendirmektedir. Duchamp'ın 1917 tarihli "Çeşme" si de sanatın doğrudan kendisine yapılmış çok önemli bir çıkıştır⁵.

1960'lara gelindiğinde- aradaki belirgin çıkışlara karşın- modernizm, kendi estetik kanonunu oluşturmuştu. Buna göre Modern sanatın, toplumsal sorunlara ve gündelik yaşama dönük olmayan bir anlayışı geliştirdiğini, genellikle politik bir mesajı olmadığını belirli bir stile mahkûm olmamakla birlikte daha çok biçim ve estetikle ilgilenen bir anlayışı yerleştirdiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan da resim, temsil odaklı olmaktan çıkmakla birlikte, temsili resimden bağlarını koparamadan uzunca bir süre varlığını korumaya devam etti.

Modernleşme; ekonomisi ile yaşam biçimiyle, belirli bir dönemi ve o döneme ilişkin anlayışı ifade etmektedir ve bu dönemin sanatı, dönemin felsefesini ve

3 Dadaizm, daha çok hareket olarak bir yaşam biçimini veya bir bilinç durumu ifade eden Uluslararası mültidisipliner bir olgu idi, Dada düşüncesi, I. Dünya savaşından sonra New York, Zürich, Paris, Berlin, Hanover gibi yerlerde gelişti.

4 Ekspresyonizm: Renkleri ve çizgileri sembolik ve duyuşsal olarak kullanan bu yeni sanat biçiminde, empresyonizmin tersine sanatçı, çevresindeki dünyaya ilişkin bir izlenimi kayda geçirmek yerine dünya görüşü üzerine kendi mizacının etkisiyle hareket eder. Çok devrimci bir sanat kavramıdır. Bu nedenle Ekspresyonizm çoğunlukla modern sanatla eş anlama anılır.

5 Marcel Duchamp (1887-1968) Sanat kavramını, özel biçimde yapılmış yaratılmış nesne kavramından ayırır. Ready-made nesnelere değerlendirmesinin nedeni tam da bu nesnelere estetik tanımlanamazlığıydı. Bunlar sanat ise fakat güzel değilse, güzelliğin gerçekten de sanatı tanımlayıcı öz niteliği olamayacağını kanıtlıyordu.

ideolojisini oluşturmada temel bir öğedir. Modernist hegemonya batıya ilişkindir ve modernizmin başarısı batı sanatını dünyanın diğer kısımlarına taşımıştır. Dünyanın siyasi ve ekonomik elitleri için bu ışıklı, renkli ve konforlu yeni dünya oldukça çekici ve dâhil olmak isteyecekleri bir proje sunuyordu. Ancak bu projenin batı dünyasının dışında kalanlar için tüketim olarak geçerliliği olmakla birlikte projeye sanatsal katılımları anlamında bir geçerliliği yoktu. Zaten batı dünyasının dışında kalan birçok ülke modernleşme süreçlerini yaşamamış yani hiç modern olmamışlardı. Batı dünyası, kendi dışındaki dünyayı sanatsal olarak dışlayan ve modernizmin ayrıcalığını kendine saklamaya yatkın bir tavır geliştirmişti. Bu tavrının hâlâ sürdüğünü söylemek de mümkündür. Yani bu dönemde sanat deyince akla modern sanat gelmelidir ve modern sanat batının sanatıdır. Bunun nasıl bir sanat olduğu da belirlenmiştir. Bu anlayış o denli yerleşmiştir ki, bir dönem modern sanat için dendiği gibi çağdaş sanat için de “bu sanat değil” denmesinin asıl nedeni bu verili durumun dramatik biçimde dışına çıkmış olmasıdır.

“Modern sanat o dönemde sanatta “modern form” olarak ayırt edilmekteydi. 1950’lerde soyutlamanın evrensel bir stil ve o yılların retoriğinde dünya dili olarak kabul gördüğü dönemde, tek form anlamına bile gelebilmekteydi. Bu altyapıya göre Çağdaş(küresel) sanatın farkı, çok daha kapsamlı olmasıdır ve stil anlamında yaygın bir değişim eksikliği görülür. Birincil ve bağımsız bir hedef olarak form konusunda ısrarcı değildir. Bunun yerine sanat profesyonelliğinin yeni kanıtlarıyla ayrıştırılır. Bunlar da genellikle film, video, ve belgesel malzemelerin karışımından oluşan çağdaş bir konu ve çağdaş bir performanstır. Sonuç olarak, sanat dünyasına katılım orijinallik ve yenilik isteyen eski giriş biletiğini ileri sanatın bir kanıtı olarak gerektirmez. Bunun yerine farkındalık önemlidir; özellikle bugünün tartışılan ya da reddedilen konularının kritik analizi olarak da anlaşılabilir bu farkındalık.” (<http://www.globalartmuseum.de/media/file/476716148442.pdf>)

Bu arada toplumsal ve ekonomik değişimlerle birlikte her zaman olduğu gibi sanatın anlamı tartışılmaya devam ediyor, bu kez modern sanatın paradigması kendini tasfiye etmeye başlıyordu. Burada sanatsal kırıcılıklarıyla çağdaş sanatın öncülleri olarak nite-

leyebileceğimiz; Fluxus⁶ hareketinin, Pop Art’ın⁷ ve Duchamp’ın, çağdaş sanatın sahneye çıkmasındaki önemli etkilerini unutmamak gerekmektedir.

1963’ten sonra Vietnam’da Amerika’nın batağa sapanması, ardından; özellikle 1970’lerde ABD’nin kapitalizm modelindeki derinleşen sorunlar, ABD’de ve Avrupa’da halk hareketleri, enflasyon ve özellikle petrol krizi neo-liberalizmin koşullarını hazırladı. Bu gelişmelere paralel olarak 1960-1980 yılları arasında tarihlenebileceğimiz bir geçiş veya hazırlık döneminin ardından -ki bu geçiş dönemi “postmodernist”⁸ dönemi ifade etmektedir- yani 1980 den itibaren ise çağdaş sanatın sahneye etkinlikle çıktığını söyleyebiliriz. Bu dönem, sonuçsuz bir İran-İrak savaşının (1980-1988) yaşandığı, Berlin duvarının yıkıldığı (1989), Sovyetler Birliğinin dağıldığı, Çin’in kısmen de olsa kapitalist ekonomiye geçişi ve Yugoslavya’da iç savaş (1990-1995) ve ardından dağılmanın yaşandığı bir dönemdir. Buna göre çağdaş sanat yaklaşık 30 yıllık bir geçmiş sahiptir ve modern sanatın hegemonyasını sona erdirmiştir. Çağdaş sanat; yukarıda vurguladığımız gibi kendi estetiğini ve biçimini dayattığı ve özellikle 1945’lerden başlayarak soyut bir dille kendini ifade ederek modern form olarak ayırt edilen modern sanatın aksine belirli bir tarz önermemektedir.

“Çağdaş sanatla güncel olanı, çağdaş sanatla etkinlik kazanmış yoğrum (plastik) tercihini değil, politik ve

6 Fluxus terimi, ilk kez 1961 yılında, George Maciunas (1931-78) tarafından kullanılmıştır. Mevcut sanat anlayışlarına karşı bir tavır oluşturan devrimci bir sanat akımıdır. Müzik, edebiyat, oyunlar, görsel sanatlar, mimari ve edebiyat alanlarında etkili olmuştur. Fluxus’un arkasındaki temel düşünce, yaşamın kendisinin sanatı deneyimlemek olduğudur. John Cage, Yoko Ono, Nam June Paik bu akımın bazı sanatçılarıdır (Amy Dempsey, Styles, Schools and Movements, Thames&Hudson, London 2004).

7 Andy Warhol(1928-1987) Pop art’ı ortaya koydu. Warhol ile birlikte, bir sanat yapıtının hiçbir özel biçimde olmak zorunda olmadığı açık hale gelir; sanat yapıtı Brillo kutusuna veya çorba konservesine benzeyebilir. Baudrillard, Modern sanatın, nesnesinin yapıçözümünde çok ileri noktalara vardığını, Warhol’un ise daha da ileri giderek sanatçıyı ve yaratıcı eylemi hiçe indirmediğini ancak, Warhol’un bu züppeliğinin bizi sanatın tüm yapmacıklığından da kurtardığını söyler.

8 Jean François Lyotarda göre postmodernizm, modernitenin ilerlemeyle (mantığın ilerleyişi, zenginliğin birikimi, teknolojinin gelişmesi, işçilerin özgürleşmesi vb.) eşanlamlı görüldüğü anlatıların sonudur.(...) Kendini geliştirmiş sanata adayın eleştirmenler için ise bu tarihsel belirlemim ve toplumsal dönüşümleri gözardı ederek, biçimsel zarafete odaklanan bitkin modern sanattan kopuşa yönelik bir harekettir (Hal Foster, Geleceğin Geri Dönüşü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2009)

düşünsel içerikli bir yönelimi algılamak gerekir. Temel edim, görüntünün bu bağlamı tayin edişine bir olanak yaratmak olduğu kadar, bu bağlamın görüntüyü nasıl belirlediğini bulgulamaktır. Çağdaş sanat kavramını bu bağlamda en geniş anlamıyla siyaset olgusunun içine yerleştirmek mümkündür.”(Kahraman, 2005, s. 202)

“Jacques Rancière’e göre ise siyaset; -sadece- “*iktidarın kullanılması ya da iktidar mücadelesi demek değildir. Siyaset her şeyden önce bir alanın siyasi olarak düzenlenmesi, belirli bir deneyim alanının şekillendirilmesi, “ortak” denen şeylerin ve bunları tanımlayıp bunlar hakkında tartışma yetileri olduğu kabul edilen öznelerin belirlenmesidir”* (Artun,2011, s. 208).

Günümüzde yeni siyaset, alan düzenlemesini artık küresel ölçekte yürütmektedir. Bu durum, sorunlara da küresel bir nitelik kazandırmaktadır. Çevre, LGBT hareketi, kentsel dönüşüm, medya, tüketim, çocuk işçiler, mültecilik, ayrımcılık, kadına şiddet, dinsel ve etnik sorunlar gibi pek çok sorunu birçok ülke ortaklaşmaktadır. Kimi yerel gibi görülen sorunların bile küreselleşme politikalarının bir sonucu olarak küresel nitelikte olduğu veya bu politikalar nedeniyle giderilemediği görülmektedir. Küreselleşme, bir yandan kendisine çağdaş dünyanın yarattığı olanaklarla mecra bulmaya çalışırken bir yandan da varlığını feodal bir kavram olarak “kolonileştirme” üzerinden yaşatmaya çalışmaktadır. Bu keskin çelişki, sanat için karşı koyamayacağı çekicilikte bir kontrast yaratmaktadır. Nitekim çağdaş sanat, yukarıda bazıları sıraladığımız sorunları tema olarak kullanmakta ve; resim, heykel, fotoğraf, film, video, dijital medya, performans, enstalasyon, arazi sanatı ve gerektiğinde bunları karıştırarak her türlü formda üretim yapmaktadır.⁹

“Çağdaş sanat sadece bu zamana ait olmakla kalmaz (çağdaşlığın asgari tanımı budur), sırf bu zamana sızmayı, yerleşmeyi ve mümkünse onu biçimlendirmeyi umutsuzca arzu etmesiyle ona değer atfeder. Bu büyük olumlama ritüelinin en iyi tezahürü, çağdaş sanatın bazı formları, pratikleri ya da mecazları (aslında bazıları da değil, hiçbirini) sanat diye adlandırılmak-

tan men etmeye yanaşmaması, hatta yer yer bunu düpedüz reddetmesidir (aslında bu da, çağdaş sanatın tutarlı bir tavır namına sahip olduğu tek özelliğidir).” (Dieter Roelstraete, 2013)

Çağdaş sanat için bir stilden söz etmek mümkün değildir. Böylesi bir sanat, Neo-liberalizmin felsefesine ve ruhuna çok uygun, ancak varlığını tehdit edicidir. Neo-liberalizm, tüketimle ilişkilendirilmiş kültür politikalarını geliştirmeden hareket yeteneği elde edemez. Kaldı ki, bu yeni çağın varlığını eski sanatla (!) sürdürmesi olanağı da kalmamıştır. Ancak, “çağdaş sanat” küreselleşmenin bu çelişkisini ve ciddi gerilimini küresel bir maharetle ve liberalizmin kendi araçlarıyla ifşa etmektedir. Şu anda karşımızda küreselleşmeye küreselleşmenin yarattığı tüm olanaklarla ve kendine özgü araçlarla çok sert biçimde vuran, vurdukça palazlanan ancak palazlandıkça da küreselleşme tarafından “satılan” bir “fenomen” devinip durmaktadır.

“Daha önce modern sanat anlamında ele alınan çağdaş sanat, modern sonrası sanat anlamına gelir. Modern sanat, her zaman nitelikli ayırım ve farklılıklara sahipti. Çağdaş kavramı ise dünyayı bölen, herkesin olmayan modern tarihin sınırlarını aşmaya olanak veren bir yol gösterici olarak hizmet eder. Öte yandan gelişmekte olan ülke sanatçıları, kendilerini sömürgeci tarihle uzlaşmış hissettikleri için modern sanat mirasına karşı pozisyon alabilirler (Belting, ve Buddenseig,2009:3)”¹⁰

Belting, “2007 yılında Dubai sanat fuarında ilki gerçekleştirilen “Küresel Sanat Forumu”nda küresel sanat (global art) teriminin bugünün çağdaş sanatıyla (contemporary art) eş anlamlı olarak kullanıldığına dikkat çekiyor. Çağdaş sanat, temaları, formları ve bağlamları ile Küresel sanat nitelemesini fazlasıyla hak etmektedir. Nitekim, bu forumda ele alınan ve sanatın küresel algılanışını gösteren konulardan biri;

“gelecek 10 yılda çağdaş sanat Orta Doğuyu nasıl etkileyecek?” Ya da, “Orta Doğu gelecek 10 yılda sanatı nasıl etkileyecek?” idi.¹¹

9 1989 yılında Paris’te Jean Hubert Martin’in küratörlüğünü yaptığı efsanevi bir sergi gerçekleştirildi. İlk “Çağdaş Sanatlar” sergisi olarak kabul edilen “Toprağın Büyücüler (Les Magiciens de la Terre) sergisinde çok sayıda Batı dışı sanatçı da yer aldı. George Pompidou ve La Villette’de eş zamanlı olarak açılan sergi yepyeni ve heyecan verici bir önermeyle karşımıza çıkıyordu. Daha sonraları çağdaş sanat alanında ünlerini artıracak olan; Anselm Kiefer, Nam June Paik, Sigmar Polke, Sarkis gibi sanatçılar da bu sergide yer almışlardı. <http://lesmagiciensdelaterre.fr>

10 2011 Eylülünde Karlsruhe’de ZKM’de açılan “The Global Contemporary Art Worlds After 1989” Küratörler; Andrea Buddenseig ve Hans Belting’in hazırladığı sergi rehberinden. www.global-contemporary.de

11 1. Global Art Forum, Dubai 2007, DIFC Körfez Sanat Fuarının ev sahipliğinde. <http://www.dubaiartfair.com/global-art-forum.html>

Sanatın Küresel Dolaşımı

“Piyasa sanatı, Sanat’ın ardından gelen aşamadır. Ben bu işe ticari sanatçı olarak başladım ve piyasa sanatçısı olarak bitirmek istiyorum. Adına ister “sanat” densin ister başka şey, bu işi yaptıktan sonra piyasa sanatına yöneldim. Sanatçı iş adamı ya da iş adamı sanatçı olmak istedim. Piyasada iyi iş yapmak, sanatın en büyüleyici yönü. Hippi döneminde insanlar piyasa düşüncesinden uzaklaşmışlar, “para kötüdür” ve “çalışmak kötüdür” gibi şeyler söylemeye başlamışlardı. Oysaki para kazanmak sanattır, piyasada iyi iş yaparsa en iyi sanattır.” Andy Warhol

Burada, öncelikle belirtmemiz gereken ve karıştırılmaması gereken bir nokta, “küresel sanat pazarı” ifadesinin sadece çağdaş sanatı içermediği, tüm dünya sanat pazarının küresel ölçekteki durumunun anlaşılması gerektiğidir. Küreselleşme, çağdaş sanatla kültürel kimliğini bütünleştirmiş ve sanatı piyasalaştırmış, bu piyasaya da tüm dönemlerin ve coğrafyaların sanatını katmıştır. Bu bakımdan satış değeri ve satış hacminden bağımsız olarak çağdaş sanatın bu piyasanın simgesi olduğunu söyleyebiliriz.

Buraya dek, çağdaş sanatın küresel bir sanat olarak bağlamını, ortaya çıkış dinamiklerini küreselleşme ile ilişkisini ve etkileşimini açıklamaya çalıştık. Burada vurgulanması gereken önemli bir durum, sanatçıların küreselleşme ile birlikte küresel olanaklara da kavuşmuş olmalarıdır. Sanatçılar artık batı dünyasının çoktandır kullandığı ve yararlandığı olanakların pek çoğuna sahiptirler. Yerelliğin sınırlarını aşarak, ancak yerelliklerinden kaynaklanan eşsiz nitelikleriyle ve otantiklikleriyle sanat dünyasına dâhil olmakta, küresel sanat dolaşımına girmekte, dünya kültürlerini ve sanatını izleyebilmekte ilham alıp ilham vermektedirler. Bu anlamda sanatçıların önceye dayanan küresel bir deneyimleri yok değildi, Gauguin’in Tahiti’deki yaşamından kaynaklanan kültürel aktarımı, Picasso’nun sanatına yansıyan Afrika sanatı¹² gibi örnekleri çoğaltmak mümkün; ancak bu aynı zamanda etnik kültürleri batı sanatı üzerinden deneyimlemek anlamına gelmektedir ki, bu da batı sanatının egemenliğini pekiştirici bir durumdur. Oysa bu yeni durum, mevcut şablonu sarsmaktadır. Artık en ünlü galerilerde, çağdaş sanat müzelerinde Afrika’dan, Orta Doğu’dan, Asya’dan sanatçıların çalışmalarıyla karşılaşırız. Bu yeni yapı sadece coğrafi uzaklıkları

12 Avignon’lu kızlarda olduğu gibi. Ayrıca Picasso’nun ağaç Afrika heykellerinden ilhamla yaptığı heykelleri bulunmaktadır.

değil, kültürel uzaklıkları da aradan kaldırmıştır. Şu anda, yüzyıllar içinde oluşturmuş olduğu devasa birim, kültür ve örgütsellikle Batı’nın, sanat üzerindeki egemenliğinin sona erdiğini söylemekten çok uzağız, ancak değişmekte olan durumun dikkate değer olduğu da bir gerçektir. Bu değişen dünyanın bir yanı da küreselleşmenin, sanatı bir “pazar” olarak dünyaya takdim etmesidir. İleriki kesimlerde sayılarla ele alacağımız gibi, sanat küresel bir pazar olarak oldukça iştah açıcı bir görünüm vermekte ve önemli sermaye birikimlerinin farklı merkezlere yöneldiği bir alana dönüşmektedir.

“Christie ve Sotheby’nin yeni pazarlama stratejilerini başlatıp ana akım modern sanattan ayrı, Çağdaş sanatın, ilk müzayedesini yapmaları 1970’lerde idi. Satışların doruk yaptığı ve sadece ünlü sanatçıların değil, tanınmayan sanatçıların çağdaş eserlerinin de yer aldığı özel koleksiyon satışlarının rekor fiyatlara ulaştığı yıl ise Kasım 1988 idi.”(<http://www.globalartmuseum.de/media/file/476716148442.pdf>)

Günümüzde ise “Abu Dabi” çağdaş sanat koleksiyonlarına 520 milyon dolar ayırıyor, Louvre müzesi 1,6 milyar dolara Abu Dabi’ye geliyor ve en büyük Guggenheim müzesi Abu Dabi’de inşa ediliyor (Geniş bilgi için bkz. A. Artun,).”

“Küresel olarak en fazla gelir elde eden müzayede evleri sıralamasında 2010 yılında ilk iki sırayı ezeli rakipler olan Christie’s ve Sotheby’s paylaşmaktadır(...) Güzel sanatlar ve dekoratif sanatlar alanındaki toplam küresel ticaretin %35’inden fazlası Christie’s ve Sotheby’s müzayede evleri tarafından yaratılmaktadır (Kaya, 2013, s. 59)”

Sotheby’s, Doha ve Katar’da, Christie’s ise Abu Dabi ve Dubai’de şubeler açıyor, Dünyaca ünlü mimarlar, şeyhliklerde inanılmaz ölçeklerde işler almaya devam ediyorlar.

Belting, Körfez ülkelerinin diğer Arap ülkelerine göre daha liberal ilkelerle hareket etmekle birlikte bugünün sanatıyla ilgili deneyimlerinin sınırlı olduğunu belirtiyor, bu nedenle de batının bu alandaki deneyimlerini çok yüksek rakamlarla transfer ediyorlar. Bir diğer çekim merkezi olarak da Çin’in Küresel sanat pazarında ikinci sıraya yerleşmesi ise Batı sanat dünyasına, hem ticari hem de sanatsal meydan okumadır.

Küresel Sanat Pazarının Araçları

Çağdaş ve küresel kavramları öncelikle elektronik bir çağrışım yapmaktadır ve bu yanlış da değildir; çünkü yeni iletişim teknolojileri ve yeni medya, günümüze ilişkindir ver her an ilerlemektedir. Öte yandan bu teknolojik yapı, gezegeni saran karmaşık ve yoğun bir ağ oluşturmaktadır ve küresel mekanizmaların hareketliliğini sağlamaktadır (Bu arada yeni medyanın kendisinin doğrudan sanat malzemesi olarak kullanıldığını da eklemek gerekir). Sağladığı teknolojik olanaklarla; çevrimiçi (on-line) satış gibi yeni pazar araçlarının devreye girdiğini, sanatçıların doğrudan web siteleri üzerinden dünyanın her yerine satış yapabildiklerini ve konvansiyonel araçların geliştirildiğini izliyoruz. Ayrıca sanat eserlerinin ve sanatçıların dolaşımı da çok daha kolay hale gelmiştir. Liberal piyasa anlayışının gereği bürokratik engeller de giderek aşılmakta, mevzuatlar standartlara dönüştürülmekte ve sermaye piyasalarının harmonizasyonu sağlanmaktadır.

Burada özellikle “Bienallerin” işlevine ve önemine değinmek gerekmektedir. Bienaller, yıllar içinde çağdaş sanatın üretimini ve dağıtımını sağlayan ve üzerinde kamusal tartışmanın yapılabildiği en görünür ve en yaşamsal yerler haline gelmiştir. Bienaller küresel dünyada çağdaş sanatın taşıyıcılığını üstlenmişlerdir. 1895 yılında Venedik’te yapılan ilk sanat Bienalinden 1980’lere gelindiğinde 6 çağdaş sanat bienali varken 2012 yılı itibariyle 200’e yakın yerde Bienal ve sanat fuarı düzenlenmektedir. Bienallere ve sanat fuarlarına dünyanın her yerinden çok sayıda ve çok farklı ülkelerden sanatçılar, küratörler, koleksiyonerler, izleyiciler katılmakta ve müthiş bir karşılıklı akışkanlık doğmaktadır. Çalışmalar büyük bir çeşitlilik göstermekte aynı zamanda çok farklı kültürel deneyimler ve sorunlar paylaşılmaktadır. Bu yıl İstanbul’da 13.sü düzenlenen Bienal ”Anne ben barbar mıyım?” başlığıyla “kamusallık” kavramını tartışmaya açmaktadır.

Bu süreçte sanat eserlerinin küresel pazarlaması ve satışında kullanılan kanallar şunlardır:

- Galeriler
- Yerel fuarlar
- Uluslararası fuarlar
- İnternet
- Özel satışlar
- Müzayedeler

Aracılar (Dealers) çok daha bölgesel, farklı sanat alanlarına göre uzmanlaşmış, birbirinden ayrı ticari

faaliyet yürüten bir yapı sergilemektedirler. Örneğin, Çin sanat eserleri pazarındaki müzayedede satışlarının Hong Kong ve Çin sınırları içinde toplanması; sanat fuarlarının çok daha belirgin bölgesel merkezlere kayması gibi.

Büyük fuarların çoğu ulusal ve sektörel bazda kümeleme eğilimi göstermektedirler. Örneğin, Çin sanat eserleri ağırlıklı olarak Asya fuarlarında, Latin Amerika sanat eserleri ise çoğunlukla Miami ve Güney Amerika fuarlarında satılmaktadır. Her ne kadar son yıllarda farklı coğrafi bölgelerde çok sayıda küçük fuar hayata geçirilse de, sektörde halen bir kümeleme söz konusudur; Kassel, Londra, Basel, Venedik, Maastrecht, Uluslararası sanat fuarlarının en ünlüleridir.

Küresel Sanat Pazarı¹³

Sanat Pazarına Genel Bakış

Sanat pazarının ayrı sektörleri çok farklı büyüme yolları göstermekle beraber sanat pazarı bütününe performansı, geniş ölçüde ekonomik ortamla bağlantılıdır. Özellikle de gelirin/servetin dünya çapında artmasıyla ve dağılımıyla da ilişkilidir. Yavaşlayan ekonomik büyüme ve küresel ekonomide devam eden belirsizlik, 2012 yılında pazarı daralttı. Pek çok alandaki tedbirli alım ve satımlar, pazarın güçlü kurtuluşması da bunu yansıtır. En iyi performans en üst grupta görülmektedir. Dekoratif sanatın ve antikaların müzayedeleri ve sanat tüccarları için küresel sanat pazarı bütün olarak 2012’de, toplamda €43 milyarlık bir değere ulaşmıştır.

Pazarın son dönemdeki düşüşten sonra yeniden kendini toparlamaya başlamasıyla, son dört yılda sektörlerin ve ülkelerin performansları arasında büyüyen bir eşitsizlik gözlenmiştir. Sanat pazarı için küresel finansal krizden çıkış döneminde işlerin iyi gitmesine rağmen; 2009, küresel değerlerin %33 düşüşüyle büyük sanat pazarları için bir geriye dönüşü işaret etti. Ekonomide devam eden konular ve belirsizliklere rağmen, pazar 2010 yılında özellikle Çin ve Amerika’da güçlü bir şekilde yeniden sıçrama gösterdi ve bu iyileşme %8 gibi daha yavaş bir büyüme oranıyla olsa da 2011 yılında da devam etti. 2007’deki €48.1 milyar değerinin altında kalsa da €46.4 milyara

13 Bu bölüm; TEFAF (The European Fine Art Foundation) Art Market 2013 Raporundan ve Globalisation and The Art Market 2008 raporlarından alınmıştır.

ulaştı. 2011'de satışlarda meydana gelen artış büyük ölçüde Çin'de müzayede pazarındaki satışlardan ve güzel sanatlarla ait satışlardan kaynaklandı. 2012 yılında, güzel sanatlar satışları pazarı domine etmeye devam etse de, Çin pazarındaki büyüme yavaşladı ve küresel sanat pazarının değerinde küçülmeye yol açtı.

Dominant müzayede pazarında daha az kaliteli ama yüksek fiyatlı çalışmaların ortaya çıkmasıyla ve talebin azalmasıyla beraber Çin pazarındaki satışların değeri %24 küçülmeye €10.6 milyara geriledi. Buna rağmen, bir dereceye kadar bu keskin düşüşü dengeleyerek ve 2011'deki görece zayıf yılı takiben, ABD'deki satışlar seneden seneye %5'lik bir artışla €14.3 milyara ulaştı.

Avrupa'daki pazarların çoğu 2012 yılında kötü performans gösterdi. Satışlar Avrupa'nın en büyük pazarı olan İngiltere'de €10.1 milyar ile görünürde durdu, bunun yanında Fransa, Almanya ve İtalya gibi diğer büyük pazarlar ise %12'nin üzerinde küçülmeye yaşadılar. Bazı küçük pazarlarda gözlenen pozitif değerlere rağmen, Avrupa Birliği'ndeki toplam satışlar %3 düşerek 2011'de €15.3 milyara indi.

2012'de küresel pazardaki işlem sayısı da %4 azalarak 35.5 milyon oldu. İşlem sayısı, 2009'daki 31 milyonluk sayının oldukça üzerine çıktı. Diğer taraftan, 2007'de işlem sayısı %30'luk bir düşüş yaşamıştır. Küresel satışların değerindeki düşüş, hacimdeki (işlem sayısındaki) düşüşten çok daha fazlaydı. Bu da bazı pazarlarda fiyatlarda düşüş yaşandığını, aynı zamanda da daha az çalışmanın pazara geldiğini göstermektedir.

Tablo 1. Küresel Sanat Pazarı Değer ve İşlem Hacmi

Yıl	Değer (€)	İşlem Hacmi(m)
2003	18.631	25.4
2004	24.385	26.6
2005	28.833	28.2
2006	43.331	32.1
2007	48.065	49.8
2008	42.158	43.7
2009	28.335	31.0
2010	42.951	35.1
2011	46.351	36.8
2012	43.023	35.5

2011 ve 2012'de dünyadaki politik belirsizlikler ve ekonomik dinamikler pek çok pazarda önemli ölçüde volatilité yarattı. Yatırımcılar arasında güvenli olana kaçış, özellikle de üst grupta, değerli pay senetleri ve düşük riskli tahvillerin primli olduğu anlamına gelir. Benzer bir tablo sanat pazarında da ortaya çıkmıştır, tüm sektörlerdeki en yüksek alım üst grupta yoğunlaşmış, ünlü sanatçıların eserleri en yüksek fiyatla kayıtlara geçmiştir.

Küresel sanat satışlarında son 2 yıldır gerçekleşen çok daha orta düzeydeki büyüme ve daralma, pazarın farklı bölge ve sektörlerinin 2009'daki daralmadan sonra çok farklı oranlarda toparlandığı gerçeğini yansıtır. Pazara ait sektör ve bölgelerin çok ciddi büyümeler yaşadığı 2005'ten 2007'ye kadar olan patlama yıllarının aksine, 2011 ve 2012 farklı ülke, sektör ve bireysel işletmeler için bir şekilde karışık getirilerin görüldüğü bir dönem olmuştur. Bu da küresel pazar bütününde çok daha orta düzeyde bir değişime yol açmıştır.

Güzel sanatlar sektörü büyümeyi domine etmektedir ve çoğu rekor fiyatların gerçekleştiği alan olmaya da devam etmektedir. Çin bu anlamda bir dereceye kadar istisnadır. Burada müzayededeki en yüksek fiyatlı parçalar bazen dekorasyon sektöründe olsa da güzel sanatlar 2012'de halen değer olarak pazarın büyük bölümünü oluşturmaktadır.

2012 sanat ve antika pazarında müzayede evleri, galeriler ve özel satıcı/tüccarlardan oluşan 400 binden fazla işletme vardı. Bununla beraber, satışların küçük bir bölümü de doğrudan sanatçılar, diğer aracı ve danışmanlar tarafından yapılmaktadır. Aracı ve müzayede satışları arasındaki dağılım, pazarın bireysel ülkeleri ve sektörleri arasında çok değişiklik göstermektedir. Fakat 2012'de araçların payı %52 ile müzayedelerin %48'lik payından toplamda biraz daha yüksekti.

Küresel Sanat ve Antika Pazarının Dağılımı

Son on yılda küresel sanat ve antika pazarının dağılımını temelden değiştirmektedir. Çin pazarının ortaya çıkışı, 50 yıldan uzun bir süre New York ve Londra'nın düopolünde olan pazarın sonlanışını işaret etmektedir. Diğer gelişen ve yeni pazarlar da sanat ticaretinin büyüklüğünü ve dağılımını etkilemektedir. Dünya resesyondan çıkarken, BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ve diğer gelişen ülkelerin önemi daha kes-

kin şekilde odak noktası haline gelmektedir. Bu ülkeler sadece ekonomik krizden daha az etkilenmekle kalmamış, aynı zamanda da olgun ekonomilere göre daha çabuk toparlanmışlardır. BRIC bölgesindeki büyüme oranları G7 ülkelerinin şimdiki ortalamasının yaklaşık 5 katıdır ve önümüzdeki 5 yıl boyunca da 3 kat daha hızlı büyümeleri beklenmektedir.

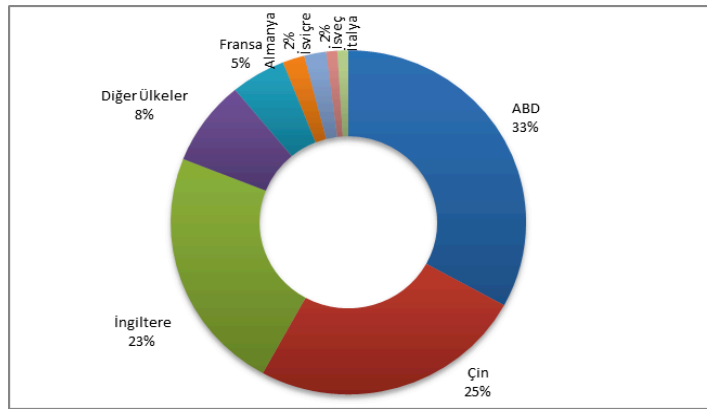
Bu yeni küresel yapının refah etkisi sanat pazarındaki satışların dağılımını da etkilemektedir. Gelişmekte olan ekonomilerdeki büyüme hızla net refahı yüksek alıcıları yarattı ve daha yavaş olarak da, gelirleri arttıkça diğer lüks ürünlerle beraber sanat da satın alan orta sınıf tüketici dalgasının ortaya çıkmasını sağladı. Ortadoğu, Rusya, Güneydoğu Asya ve Güney Afrika'daki bazı merkezler sanat için daha büyük bir talep yaratmada dikkate değer konuma gelmekte, geleneksel sanat pazarlarındaki küresel alımı artırmaktalar. Çin, bunun yanında, sadece önemli bir alıcı olarak ortaya çıkmadı, aynı zamanda yerel satışlar için de en büyük pazarlardan biri haline geldi.

Çin, 2007'de üçüncü en büyük pazar olma unvanını Fransadan aldı ve 3 yıl içinde de İngiltere'yi geçerek 2. en büyük oldu. Bu küresel yapıda dramatik bir değişimi gösterdi. İngiltere ve ABD pazar üzerinde 20 yılı aşkın süredir en büyük paya sahipti. 2010 yılı ABD için bir toparlanma yılı olurken, 2011 görece zayıftı ve satışlar %6 düştü. Diğer taraftan Çin, 2009'dan 2011'e pazar değerini iki katından fazlasına çıkarır-

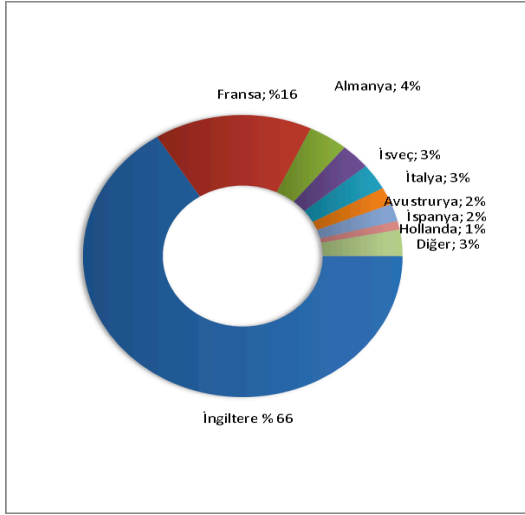
ken, olağanüstü büyümesinde ikinci yılını yaşıyordu. Bu etkenlerin kombinasyonu Çin'in küresel pazar payında öne geçmesine, 2011'de ABD'nin sadece 1 puan önünde %30'luk paya yükselmesini sağladı.

2012'de küresel çalkalanma devam etti. Bu sefer ABD için güçlü bir satış yılı oldu özellikle de güzel sanatlarda, Çin pazarı için de büyümede yavaşlama oldu. Bu da ABD'nin %33'lük payla birinciliği yeniden kazanmasını sağladı. Bir önceki yıla göre %4 daha yüksek olan bu pay, 2006'da ulaşılan %46'lık paydan ise çok düşüktü. Çin'in payı %5'lik düşüşle %25'e düşse de %23 ile üçüncü olan İngiltere'nin önünde yer aldı.

AB'nin payı bütün olarak %36 ile sabit kaldı, yıldan yıla %2'den az bir büyüme gösterdi. AB içindeki satış sıralaması da değişmeden kaldı. İngiliz sanat pazarının yıldan yıla istikrarlı kalmasıyla İngiltere'nin payı %64'ten %66'ya çıkarken, satışlarında %13 düşüş yaşayan Fransa %1 pazar kaybı yaşadı. Avrupadaki daha küçük pazarların çoğu zayıf performans gösterdiler. 2011'de olduğu gibi orta ve düşük fiyat aralığındaki satışlar (Avrupada gerçekleşen satışların büyük bir bölümü bu gruptadır), yüksek fiyatlı gruptan daha kötü performans sergilediler. Avrupada özellikle de € bölgesinde devam eden ve 2 yıllık yavaş büyümeden sonra yeniden resesyona dönen ekonomik problemler ve borç krizi, tüketici güveninde düşüşe ve pek çok pazarda olduğu gibi sanat alanında da dikkatli bir yatırım ortamı oluşmasına yol açtı.

Grafik 1. Küresel Sanat Pazarı Payları (2012)

Grafik 2. 2012 Yılı AB Sanat Pazarı Payları

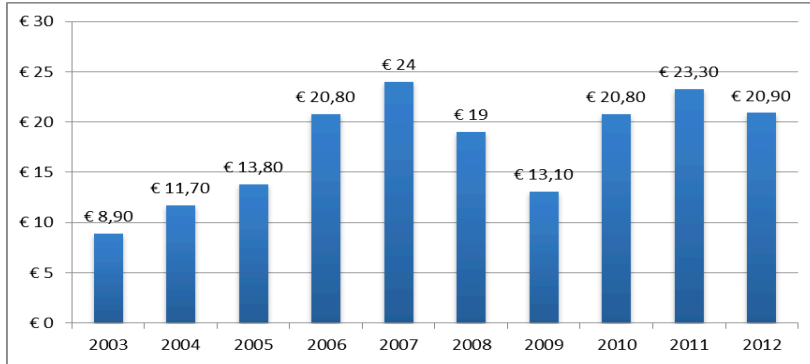
Müzayede Satışları

2012'de güzel sanatlar¹⁴ ve dekoratif sanat müzayedelerinin küresel satışı, pazarın %48'ini oluşturmaktaydı; 2011'deki €23.3 milyarlık rakam %10 azalarak €20.9 milyara inmiştir. Müzayede sektöründeki satış verisinin kamusal niteliği ve bu sektördeki fiyat şeffaflığı, bu sektörün sanat pazarındaki pek çok araş-

tırmanın ve analizin temeli olmaya devam edeceğini göstermektedir. Diğer taraftan araçların oluşturduğu sektördeki bilgi genel olarak tarama ve nicel araştırmalara dayanmaktadır.

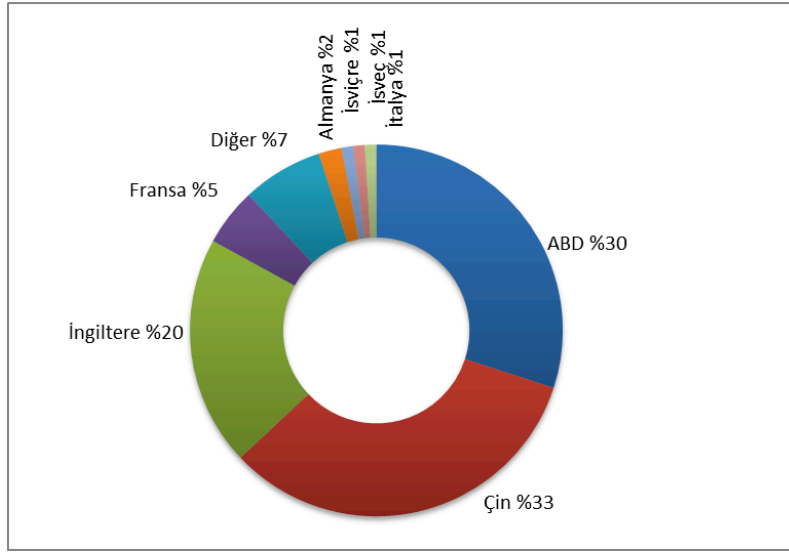
Aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi, müzayede satışlarında yıllar içinde gerçekleşen düşüş, değerleri 2010'da gerçekleştirilen değerlerin biraz üzerine çıkarmıştır. 2010 değeri, 2 yıllık daralmayla 2009'da en dip seviye olan €13.1 milyara inen satışların yeniden toparlanmasıyla oluşan rakamdır. Müzayede pazarının bugünkü değeri de 2006 rakamıyla aynıdır. Yıldan yıla yaşanan negatif büyümeye rağmen, müzayede pazarındaki satışların değeri hala 2003'teki değerinin iki katından fazladır. Bunun sebebi de, aynı dönemde Çin pazarında ve güzel sanatlarda yaşanan büyümedir.

Çin'in %33'lük pay ve €6.9 milyar satış ile 2012 yılında müzayede pazarına hâkim olması dikkate değer bir konudur. Sadece güzel sanatlar sektörü incelendiğinde, ABD'nin ve Çin'in müzayede satışlarının eşit olduğu ve her birinin %32'lik paya sahip olduğu görülmektedir. 2012 yılında AB'nin müzayede pazarındaki payı %31 olarak gerçekleşmiştir ve bu satışların da üçte ikisi İngiltere'ye aittir.

Grafik 3. Küresel Müzayede Pazarı 2003-2012 (Milyar €)

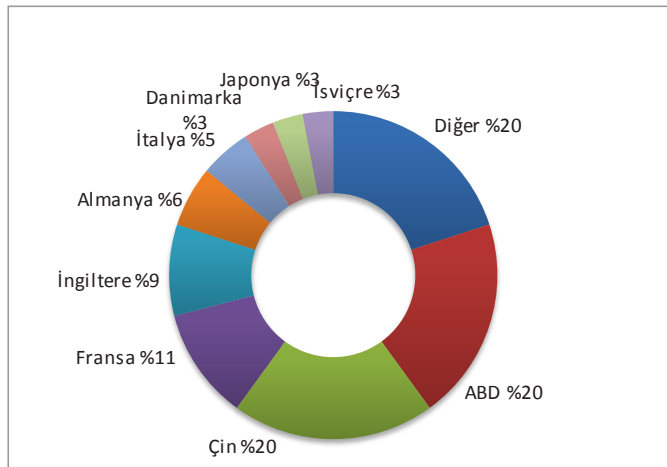
14 Bu analizlerde güzel sanatlar; resimler, heykeller, kağıt üzerine (suluboya, baskı, çizim ve fotoğraflar) çalışmaları ifade etmektedir. Dekoratif sanatlar ise mobilyalar ve dekorasyon (cam, seramik, metal, veya diğer malzemeler), takı ve tekstil gibi çalışmaları ifade etmektedir.

Grafik 4. Toplam Müzayede Pazarının Küresel "Değer" Dağılımı (2012)

Tablo 2. Müzayede Pazarı İş Hacmindeki Büyüme (2003-2012)

Yıl	Değeri	Hacmi
2003-2007	%168.7	%82.6
2007-2009	- %45.4	%5.7
2009-2010	%58.5	%29.5
2010-2011	%11.8	%26.3
2011-2012	- %10.4	- %8.0

Grafik 5. Güzel Sanatlar Müzayede Pazarı Küresel "İşlem" Dağılımı (2012)

Müzayede işlemlerinin toplam hacmi de 2012 yılında %8 düşmüştür. Satış değeri en büyük üç pazarda yoğunlaşırken (%83 ile Çin, ABD ve İngiltere), müzayede işlemlerinin (işlem hacminin) pazar paylarının daha dağınık durumda olduğu görülmektedir. Grafik 3 güzel sanatlar müzayede pazarının 2012'deki küresel dağılımını göstermektedir. ABD ve Çin en yüksek işlem sayısına sahipken, Fransa %11'lik payla İngiltere'nin önünde üçüncü sırada yer almaktadır. AB ise bir bütün olarak %45 gibi azımsanmayacak paya sahiptir.

Güzel Sanatlar Müzayede Fiyatları

Satış değeri dikkate alındığında, toplamda en yüksek değerler ve en yüksek fiyatlandırılan bireysel çalışmalar sebebiyle güzel sanatlar; müzayedelerde dekoratif sanatlara ve antikalara üstünlük sağlamaktadır.

ABD'de ortalama fiyatlar yıldan yıla ciddi oranda artış göstermiş, %34 yükselmiştir. Bu duruma, en yüksek fiyatlara sahip güzel sanatlar eserlerinin New York'ta satılmasının da etkisi olmuştur.

Tablo 3. Ülkelere Göre Güzel Sanatların Ortalama Müzayede Fiyatları (2005-2012)

Ülke	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Avusturya	€9,652	€11,455	€9,578	€9,204	€12,903	€9,847	€11,224
Fransa	€16,433	€17,337	€11,806	€18,534	€13,037	€13,808	€14,440
Almanya	€8,273	€9,757	€7,262	€6,834	€7,144	€8,217	€8,486
İtalya	€26,951	€23,247	€14,295	€12,923	€8,652	€6,417	€5,938
Hollanda	€14,505	€13,732	€12,730	€12,281	€13,577	€10,629	€12,983
İsveç	€9,370	€8,777	€10,558	€6,934	€8,897	€9,974	€11,673
İngiltere	€53,283	€72,403	€72,860	€37,579	€54,842	€56,863	€66,001
AB	€25,403	€29,962	€25,995	€16,695	€18,852	€19,041	€21,262
Singapur	€22,068	€31,901	€21,975	€18,371	€20,572	€21,295	€25,298
Japonya	€30,676	€25,352	€12,730	€9,817	€12,255	€6,711	€7,900
İsviçre	€18,038	€17,966	€18,278	€10,419	€16,323	€20,367	€19,950
Çin	€13,588	€16,434	€17,902	€17,150	€34,733	€40,820	€31,732
BAE	€60,958	€52,375	€65,509	€27,416	€50,497	€26,009	€23,756
ABD	€55,249	€62,362	€48,337	€27,115	€42,855	€36,057	€48,410
DÜNYA	€34,405	€39,086	€31,372	€20,640	€30,773	€32,445	€31,576

Tablo 3, son 6 yılda gerçekleşen güzel sanatlar müzayede satışlarının ülkelere göre (alıcı primini de içeren) ortalama fiyatlarını incelemektedir. Küresel olarak satışların değeri satış hacminden daha fazla düştüğünden, toplamda, ortalama fiyatlar düşmüştür. Bununla birlikte, ülke ve sektörler farklı tarifeler kullandığı için dünya ortalamaları; sanat pazarının bütünü hakkında pek fikir vermemektedir.

2010'da %58 gibi dikkate değer bir artıştan sonra, 2011 yılında ABD'deki ortalama fiyatlar %16 düşmüştür. ABD'de ortalama fiyatlar 2012'de yıldan yıla ciddi oranda artış göstermiş, %34 yükselmiştir. Bu

duruma, en yüksek fiyatlara sahip güzel sanatlar eserlerinin New York'ta satılması da sebep olmuştur.

AB'deki büyük pazarların çoğu ortalama fiyatlarda bir yükseliş göstermiştir, Fransa %5 ile ortalama bir artışa sahipken, İngiltere %16 artış göstermiştir. Orta ve küçük pazarlarda bazı düşüşler olsa da, AB'deki ortalama fiyatlar %12 artmıştır. İngiltere'deki toplam satışlar durgunken, güzel sanatlar müzayede pazarının değeri %3 yükselmiştir. ABD gibi, satış hacmi düşerken (%11), değerler yükselmiştir. Bu durum, bazı yüksek fiyatlı eserlerin ortalamaları yukarıda tuttuğunu göstermektedir.

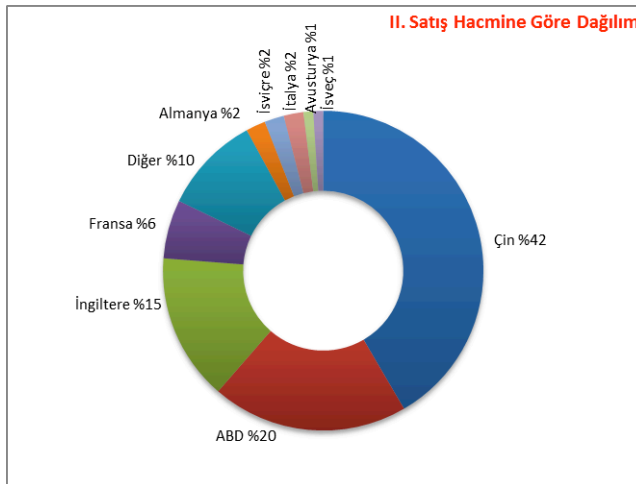
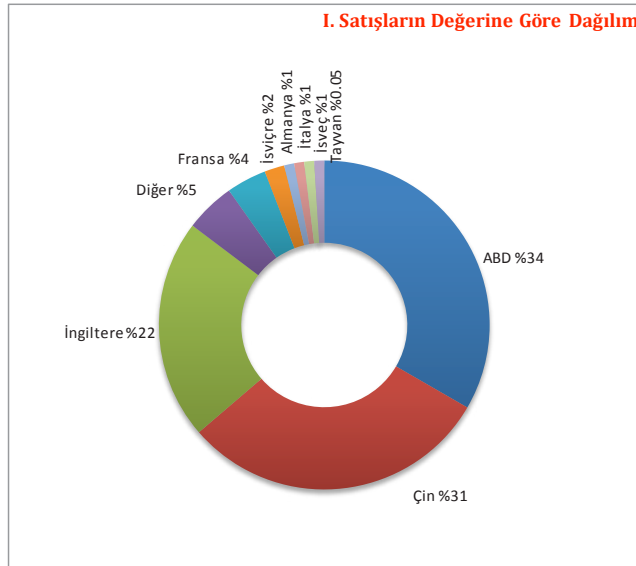
2010'da Çin'deki ortalama fiyatlar iki katına çıkmış, 2011'de Çin ve Hong Kong'daki yüksek fiyatlı eserlerin desteğiyle %18 daha artmıştır. Buna rağmen, 2012'de %22 düşmüştür.

Grafik 6; €50.000 üzerinde satılan sanat eserleri bağlamında güzel sanatlar müzayede pazarı paylarını, 2012 yılındaki değer ve işlem sayıları açısından göstermektedir. €50.000 üzerinde fiyatlandırılan çalışmalara ait pazarda en büyük paylar yine en büyük pazarlara aittir. ABD, Çin ve İngiltere toplamda bu payın %88'ine sahiptir. ABD değer açısından en büyük paya sahipken (Çin'in %31'lik payına karşılık ABD'nin %34'lük payı); pazarın bu sektöründe Çin en yüksek işlem sayısına ve satış hacminde %42'lik

paya sahiptir. Satış hacminde Çin'in payı ABD'nin %20'lik payının iki katıdır.

2012'de Güzel Sanatlar Sektörü

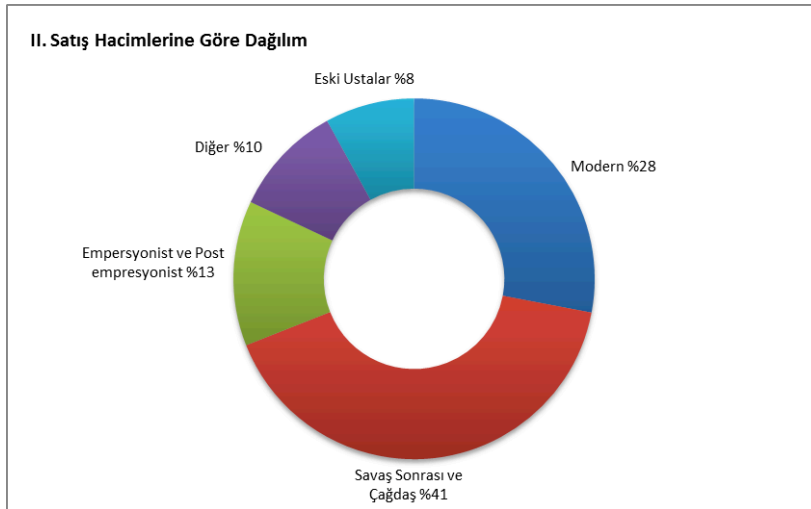
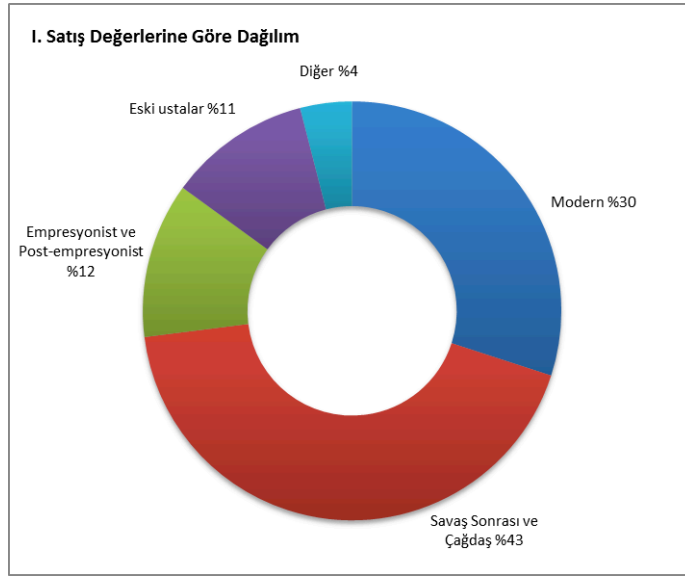
Güzel sanatlar 2012 yılında dekoratif sanatlara üstünlük sağlamıştır, fakat güzel sanatlar pazarının bazı sektörleri diğerlerinden daha iyi performans göstermiştir. Satıcılar ve müzayede evlerinin güzel sanatları farklı alt segmentlere ayırmak için kullandıkları yollar, karşılaştırma yapmayı güçleştirebilmektedir. Güzel sanatlar pazarının temel sektörlerinden bazılarının performansını analiz edebilmek amacıyla, aşağıdaki tanımlar kullanılmıştır. Bu tanımlar sanatçıların doğum tarihi esas alınarak oluşturulmuştur.

Grafik 6. €50.000 Üzerinde Satılan Çalışmaların Ülkelere Göre Güzel Sanatlar Müzayede Pazarındaki Payları

- “Savaş Sonrası ve Çağdaş”, 1910 sonrası doğan sanatçıları,
- “Modern”, 1875 ve 1910 yılları arasında doğan sanatçıları,
- “Empresyonist ve post-empresyonist”, 1821 ve 1874 yılları arasında doğan sanatçıları,
- “Eski Ustalar”, 1250 ve 1820 yılları arasında doğan sanatçıları, ya da 1275 ve 1850 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmaları ifade etmektedir.

Grafik 7’ de, bu sektörlerin 2012 yılı itibarıyla satış değeri ve satış hacmine göre, güzel sanatlar müzayede pazarındaki payları verilmiştir. Savaş Sonrası ve Çağdaş sektörünün satış değeri açısından %43, güzel sanatlar müzayede işlemleri açısından %41 ile en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Savaş Sonrası ve Çağdaş ile Modern sektörleri birlikte, güzel sanatlar müzayede pazarının satış değeri açısından dörtte üçünü, işlem hacmi bakımından da %69’unu oluşturmaktadır.

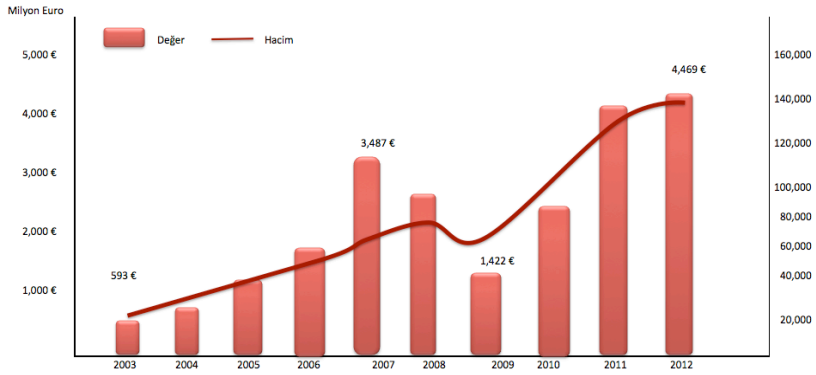

Grafik 7. Güzel Sanatlar Müzayede Pazarı Sektörlerinin Pazar Payları-2012

Savaş Sonrası Çağdaş Sanat

Savaş sonrası ve çağdaş pazarı son on yıllık süreçte en hızlı gelişen ve en değişken sektörlerden biri oldu. Güzel sanatlar ve değer artışlarıyla çağdaş sektöre ilginin artması, sanat piyasasında önceki dönemlerde yaşanan patlamayla ortaya çıkan büyümenin lokomotiflerinden biri olmuştur. Çağdaş sanatın küresel koleksiyoncuların ve ziyaretçilerin ana hedeflerinden birisi haline gelmesiyle, 2003'den 2007'ye piyasa, değer olarak %480'in ve hacim olarak %150'nin üzerinde büyümüştür. En değişken ve piyasanın spekülative

sektörlerinden biri olduğu için herhangi bir bozulmaya karşı savunmasız olması nedeniyle, ekonomik durgunluktan diğer sektörlerle göre çok daha fazla etkilenmiş ve 2007'den 2009'a iki yıllık süreçte değerinin %60'ını kaybetmiştir. Buna rağmen, 2010'da sektör değerini ikiye katlayarak sıçrama yapmıştır. Sonraki iki yılda ise, toplam satışlarını kriz öncesi seviyenin üzerine çıkarmıştır. Piyasa 2012'de yalnızca ortalama %5 geliştiği söylenmesine rağmen, bugüne kadar kaydedilmiş en yüksek seviye olan €4,5 milyar'a ulaşmıştır.

Grafik 8. 2003'ten 2012'ye Savaş Sonrası ve Çağdaş Sanat Sektörü

2012'de çağdaş sanat ve savaş sonrası için baskın pazar, %19'luk işlem hacmi ve %41'lik işlem değeri ile ABD olmuştur. ABD 2011'e kıyasla %9'luk bir artış ile ilk sırada yeniden görülmesine rağmen, değer olarak halen 10 yıl önce ulaşmış olduğu işlem değeri rakamlarından (%65'lik sektör değeri) oldukça geridedir. Çin 2012'de (bir önceki yıla göre %8'lik bir düşüşle) %25'lik işlem değeri ile piyasanın ikinci sırasında yer almıştır. Çin 2011'de %33'lük bir paya, Amerika ise %32'lik bir paya sahipti.

AB ise, değer olarak %27 ve işlem hacmi olarak %41 düzeyinde önemli sayılabilecek bir paya sahiptir. 2008'de tavan yaptığında %35'lik bir paya sahip olan ve neredeyse Amerika'ya rakip olma potansiyeline ulaşan İngiltere'nin payı son yılda %1'lik bir artış göstermesine rağmen, son dört yıllık süreç boyunca %16 civarında kalmıştır. İngiltere yüksek değerli fakat düşük hacimli işlemleri nedeniyle, sektördeki en yüksek ortalama fiyata sahiptir. Sektörde yüksek fiyatlı müzayede satışlarının ağırlıkla New York ve Londra'da gerçekleşmesi nedeniyle, hem İngiltere hem ABD

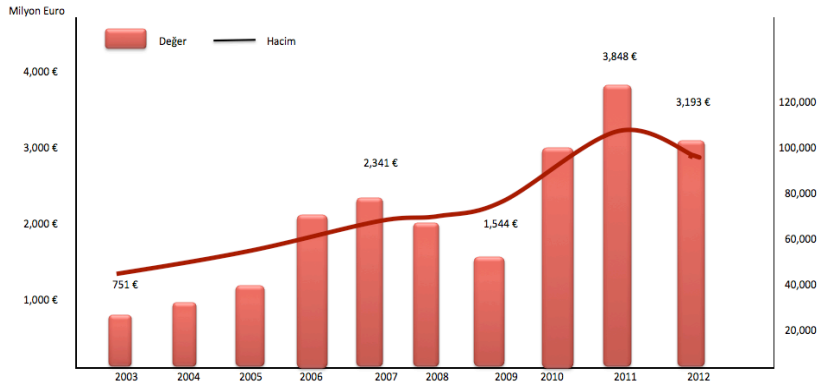
önemli bir şekilde diğer ülkelerden daha yüksek ortalama fiyata sahiptir. Çin'de ise ortalama fiyatlar yıllar itibarıyla %34'e kadar düşmüştür. Fakat bu düşüşe rağmen Çin halen, Fransa ve Almanya gibi bazı piyasalara karşı üstün konumunu muhafaza etmektedir. Çin pazarında en yüksek fiyatlı satışlar, çoğunlukla Hong Kong ve Pekin'de gerçekleşmektedir.

Modern Sanat

2003'ten 2007'ye sektör hacim ve değer olarak %200'ün üzerinde büyüdü. Pazarda 2007 yılında yaşanan patlamaya kadar güzel sanatlar piyasasında en büyük konumda olan Modern sanatlar sektörü, 2007 ve 2008 yıllarında Savaş Sonrası ve Çağdaş Sanat sektörü tarafından geride bırakıldı. Modern Sanat sektörü, 2007'den 2009'a kadar değer olarak %34'e düşmüş, fakat 2010 ve 2011'de güçlü bir çıkış yaparak €3,8 milyara yükselmiş, son iki yılın değerlerini ikiye katlamış, hatta daha önceki en yüksek değeri olan €2,3 milyarı geçmiştir. Fakat piyasaya daha az çalışma sürülmesi nedeniyle satış değerleri 2012'de azalış göstermiş ve ortalama fiyatlar %8'e düşmüştür.

Tablo 4. 2012 Yılı İtibariyle Değer ve Hacim Olarak Savaş Sonrası ve Çağdaş Sanat Pazar Payı ve Ortalama Fiyatlar

Ülke	Değer olarak	Hacim Olarak	Ortalama Fiyatlar
ABD	%40,8	%19,2	€70.706 €
Çin	%24,9	%23,4	35.547 €
İngiltere	%18,4	%7,3	84.692 €
Fransa	%4,2	%9,2	15.042 €
Almanya	%1,1	%5,3	6.846 €
İtalya	%1,1	%6,6	5.298 €
Tayvan	%1,0	%0,5	69.617 €
Japonya	%0,7	%2,5	9.030 €
İsveç	%0,5	%1,9	9.152 €
Avusturya	%0,5	%1,6	9.968 €
Diğer Ülkeler	%6,8	%22,5	10.148 €
DÜNYA	%100	%100	33.333 €

Grafik 9. 2003'ten 2012'ye Modern Sanat Sektörü

Çin, önemli sanatçılarına ait sanat eserlerinin piyasayı etkileyen satışlarıyla, 2012'de %32'lik payla bu sektörde lider olarak kalmıştır. Çin %30'luk satış payıyla, ABD'nin %29'luk payını geçerek bu sektörde 2010'da satış piyasasının en büyüğü olmuştur. 2011'de ise, %47'lik pay ile Çin, ABD'nin önünde marjını arttırmıştır. 2003'te yalnızca %2'lik bir paya sahip olan Çin'in, modern sanat piyasasında bu kadar büyümesi halen bir fenomen olarak görülmektedir.

Amerikan piyasasının payının yıllar itibariyle %9'luk bir artış göstermesine karşın, bu oran 2003'te ulaşılmış olan % 42'lik düzeyden oldukça düşüktür. İngiltere'nin pazardaki payı 2012'de %2'lik bir artış göstermiş olsa da, son on yıllık süreçte sektörde İngil-

tere pazarı Amerika pazarının gerisinde yer almıştır. 2011'de ise, Amerika'nın satışlar açısından kötü bir yıl geçirmesi nedeniyle, her iki pazar ortalamada birbirine yaklaşmıştır.

Fransada düşük değerli işlemlerin sayısının çok daha büyük olmasına rağmen İngiltere, Avrupa Birliği'ndeki toplam satış değerinin %62'sine sahip olması nedeniyle modern sanat satışları açısından AB'de önemli bir merkez konumundadır. İngiltere aynı zamanda, AB ortalamasının üç katına kadar çıkmış olan fiyatlarıyla, küresel sektörde ortalama fiyatlarda en yüksek pazarlardan biri konumundadır. AB, bir bütün olarak ele alındığında, sektör değerinin %30'unu, işlem hacminin %46'sını oluşturmaktadır.

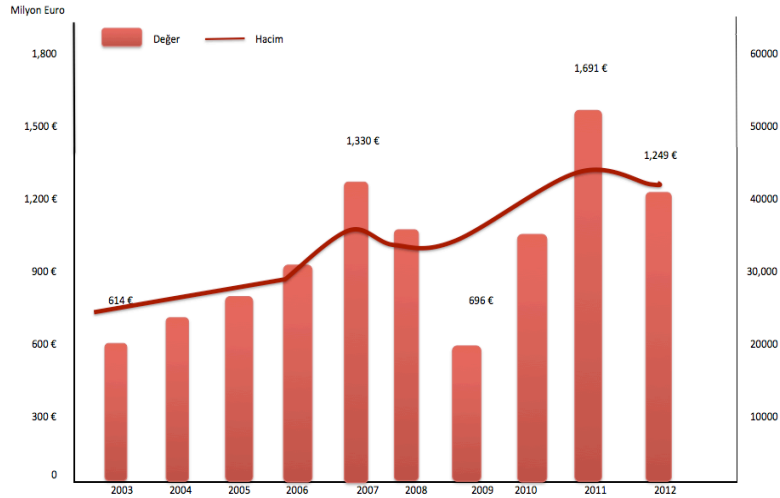
Tablo 5. 2012 Yılı Değer ve Hacim Olarak Modern Sanat Pazar Payları ve Ortalama Fiyatları

Ülke	Değer olarak	Hacim Olarak	Ortalama Fiyatlar €
Çin	%36,9	%20,4	63.246 €
ABD	%26,8	%20,8	45.082 €
İngiltere	%18,7	%8,4	77.637 €
Fransa	%5,5	%1,8	16.417 €
İsviçre	%2,3	%3,5	22.865 €
Almanya	%1,9	%7,3	9.111 €
İsveç	%0,9	%2,5	11.842 €
Japonya	%0,8	%2,8	10.554 €
İtalya	%0,7	%3,7	6.340 €
Avusturya	%0,5	%1,8	10.358 €
Diğer Ülkeler	%5,0	%17,1	10.138 €
DÜNYA	%100	%100	34.935 €

Empresyonist ve Post Empresyonist

Modern sanat sektörü işlem hacmi ve işlem değeri rakamlarının yarısından daha az bir büyüklüğe sahip olan Empresyonist ve Post Empresyonist sanat, güzel sanatlar pazarının oldukça küçük bir sektörünü

temsil etmektedir. Önemli ve eserleri yüksek fiyatlara satılan sanatçıları barındırmasına karşın, az sayıda sanatçı bulunması ve sınırlı sayıda eser ortaya konulması sektörün toplam değerinin düşük olmasına neden olmaktadır.

Grafik 10. Empresyonist ve Post Empresyonist Müzayede Satışları (2003-2012)

Çağdaş Sanat ve Modern Sektör - Savaş Sonrası kadar değişken olmamasına rağmen, 2003 ve 2007 arasında satışlarda yaşanan gelişmelerde benzerlik görülmektedir. Söz konusu dönemde satış rakamlarında

önemli düzeyde büyüme yaşanmış, satış değerleri %116 yükselmiş, işlem hacmi %42 artmıştır. Sektör, takip eden dönemde satışlarda yaşanan daralmadan etkilenmiştir. Satışların hacmi sadece %1'e kadar düş-

mesine rağmen, piyasaya giren nitelikli çalışmaların az olmasından dolayı fiyatlar aşağıya düşmüştür. Bu durum iki yıl içinde (2007-2009) sektörün değerinde %48 kayba neden olmuş ve rakamlar 2003'ten sonraki en düşük noktaya gelmiştir. 2011'e kadar olan süreçte hem değerler hem de işlem hacmi artmış, satışlar %140 artarak bu ana kadar kaydedilmiş en yüksek seviye olan €1,7 milyara ulaşmıştır. Satışlar 2012 yılı boyunca azalmış, değerler %26 ve işlem hacmi ise %14 düşerek yaklaşık €1,2 milyar ile 2010 yılı seviyelerine inmiştir.

Çin 2012 yılı itibarıyla %30'luk pazar payıyla %1'lik farkla Amerika'nın önünde yer aldı. Söz konusu

fark, 2011'de yaklaşık %21 oranındaydı (2011 pazar payları; Çin %42 - Amerika %21). 2012'de söz konusu farkta yaşanan azalış, Çin'de satışlar azalırken Amerika'nın satış payını %8'e kadar arttırmasından kaynaklanmıştır.

2012'de AB'nin payı değer olarak %34 ve işlem hacmi olarak %54 oranında gerçekleşmiş ve İngiltere gerek işlem değeri gerekse işlem hacmi bakımından Avrupa'nın en büyük, dünyanın üçüncü büyük pazarı olmuştur. İngiltere'nin payı 2008'de Amerika'nın yalnızca %1 puan gerisinde kalarak %38'le zirve yapmıştır. Fakat izleyen yıllarda giderek pazar payını kaybetmiştir.

Tablo 6. 2012 Yılı İtibarıyla Değer ve Hacim Olarak Empresyonist ve Post Empresyonist Pazar Payları ve Ortalama Fiyatları

Ulke	Değer olarak	Hacim Olarak	Ortalama Fiyatlar
Çin	%29,9	%13,6	58.932 €
ABD	%29,1	%23,7	35.115 €
İngiltere	%20,4	%12,5	46.821 €
Fransa	%4,5	%11,4	11.134 €
İsviçre	%3,9	%3,8	28.996 €
Almanya	%1,8	%7,8	6.437 €
İsveç	%1,7	%2,3	20.484 €
İtalya	%1,1	%2,4	12.825 €
Avusturya	%1,0	%3,3	8.565 €
Belçika	%0,5	%4,2	3.147 €
Diğer Ülkeler	%6,3	%15,0	11.890 €
DÜNYA	%100	%100	28.526 €

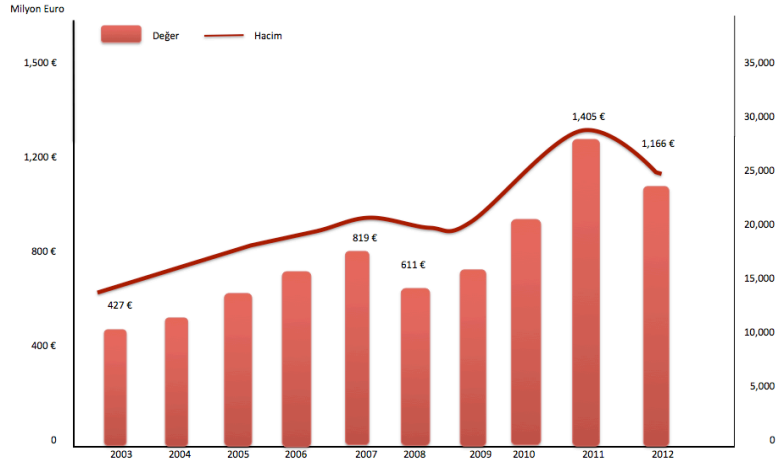
Eski Ustalar

Eski Ustalar sektörü, müzayede satışlarında işlem değeri ve hacmi açısından en küçük ve en az değişkenliğe sahip olan sektörlerden biridir. Bu sektörde çok sayıda sanatçı olmasına karşın, üretken olanların sayısı azdır. Piyasada yüksek nitelikli çalışmalar çok az sıklıkla görülür. Sektör 2007 yılına kadar olan beş yıllık süreçte değer olarak %92 büyümüş, satış hacmi ise ortalama %29 artmıştır. 2008'de piyasa daralmış fakat bu daralma diğer sektörlerle kıyasla daha düşük seviyede gerçekleşmiştir (%25). Söz konusu daralma sadece bir yıl sürmüştür.

2008'den €1,4 milyar ile zirve değere ulaştığı 2011'e kadar geçen süreçte piyasa değer olarak %130, iş-

lem hacmi olarak yaklaşık %50 genişlemiştir. Fakat 2012'de işlem hacmi olarak %18, değer olarak %21 daralmıştır. Bu daralma büyük olasılıkla işlem değerlerinin %43 azaldığı Çin'de ve diğer küçük Avrupa pazarlarında satışların düşmesinden kaynaklanmıştır. Diğer taraftan, satışlar ABD'de %14, İngiltere'de %12 artmıştır.

Çin 2011'de neredeyse %50 oranında bir düşüş yaşamasına rağmen, 2012'de %35'lik payı ile piyasada değer olarak en büyük pazar olmuştur. İngiltere ikinci sırada yer almış ve eski ustalar pazarı için kilit merkez olma özelliğini sürdürmüştür.

Grafik 11. Eski Ustalar Resim Satışları (2003-2012)

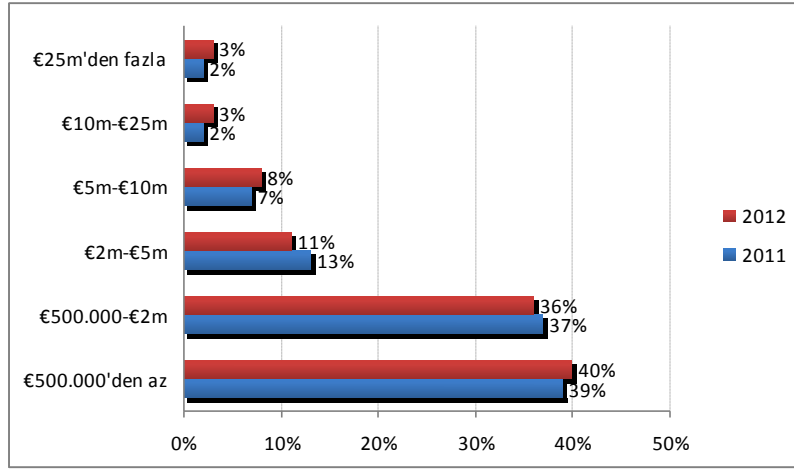
Tablo 7. 2012 Yılı Değer ve Hacim Olarak Eski Ustalar Pazar Payları ve Ortalama Fiyatlar

Ülke	Değer olarak	Hacim Olarak	Ortalama Fiyatlar
Çin	%35,4	%18,7	77.657 €
İngiltere	%29,2	%19,1	62.515 €
ABD	%15,7	%15,3	42.005 €
Fransa	%6,6	%13,6	19.892 €
Almanya	%3,9	%11,3	14.134 €
İsviçre	%2,1	%4,0	21.120 €
Avusturya	%1,8	%3,7	19.624 €
İtalya	%0,9	%2,6	13.694 €
Hollanda	%0,6	%1,6	15.892 €
İspanya	%0,6	%1,0	23.511 €
Diğer Ülkeler	%3,3	%9,0	14.938 €
DÜNYA	%100	%100	40.952 €

Aracı Satışları

Aracı sektörünün 2012 yılı itibariyle küresel piyasasının %52'sini oluşturduğu tahmin edilmektedir. Araçların satış payları bazı gelişmekte olan pazarlarda %80'e kadar çıkarken, aracı alt yapısının gelişmemiş olduğu pazarlarda %20'lere kadar düşmektedir. İngiltere, Fransa ve Amerika gibi büyük ve olgunlaşmış pazarlarda ise, araçlar, galeriler ve diğer satış acentaları tarafından gerçekleştirilen özel satışların payı %55'in üzerindedir.

Aracı piyasası, dünya çapında çok sayıda firmanın bulunduğu oldukça parçalı yapıda bir piyasa olmakla birlikte, iş hacmi açısından ele alındığında toplam satış değerinin büyük bir kısmının az sayıda aracı firmanın elinde toplandığı görülmektedir. 2012 yılı itibariyle, toplam kombine satış değerinin %60'ının aracı firmaların %10'unun elinde toplanmış olduğu görülmektedir.

Grafik 12. Aracı Firmaların 2011 ve 2012'deki İş Hacmi Payları

Aracı firmaların çok küçük bir yüzdesi, yıllık €50 milyonun üzerinde bir iş hacmine sahip olmasına rağmen, bunların büyük bir kısmı küçük işletme olarak sınıflandırılmaktadır.

İş hacmi açısından değerlendirildiğinde, aracı firmaların yalnızca % 1'i (€50 milyonun üzerinde satış hacmi olan) büyük firma olarak sınıflandırılırken, %76'sı (€2 milyonun altında satış hacmi olan) küçük firma olarak sınıflandırılmaktadır. Pazarı ve firmalarda yıllar itibariyle yaşanan değişikliklere karşın söz konusu oranların pek değişmediği görülmektedir. Sektörün ortalama brüt kârlılığı ise %37'lerde yıldan yıla durağan bir seyir izlemektedir.

Aracı Sektöründe Fiyatlar

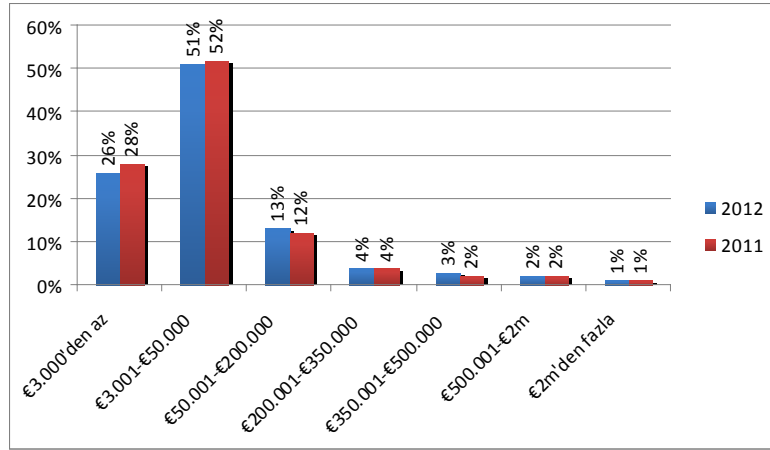
Aracı sektöründe işlemlerin büyük bir çoğunluğu, parasal değer olarak en alt sıralarda yer almaktadır. Aracılar, satışlarının önemli bir kısmının (%77) fiyatlarının €50.000 ya da daha altında, yalnızca %3'lük bir kısmının €500.000'nun üzerinde olduğunu belirtmektedirler. Satışlardaki bu örüntü, gerek yıllar itibariyle gerekse farklı ülkeler açısından tutarlılık arz etmektedir (2011 yılı itibariyle satışların %80'lik kısmı €50.000'nun altında, %3 ise €500.000'nun üstünde gerçekleşmiştir). ABD, İngiltere ve Çin'deki büyük pazarların en yüksek değere sahip işlem dilimindeki payları diğer ülkelere kıyasla biraz daha büyük olsa da, ülkelerin tamamının işlemlerinin çok büyük bir kısmı €50.000'nun altındadır.

Aracıların farklı fiyat aralıklarında değişiklik gösteren performansları da son iki yıllık süreç itibariyle tutarlı bir eğilim sergilemektedir. Çok sayıda aracı, pazarda 2010 yılında başlayan ve sonraki iki yılda yoğunlaşan bir kutuplaşma olduğunu ifade etmektedir. Ortalama iş hacmi rakamları, pazarın en üst diliminin daha iyi performansla sahip olduğunu, orta ve alt dilimlerde ise gelir yaratma konusunda güçlükler yaşandığını göstermektedir. Yüksek pazar diliminde yer alan araçlar satış rakamlarına ilişkin iyimser beklentiler içinde iken, alt dilimde yer alan araçlar satışların son iki yılda düştüğünü ve düşüş eğiliminin devamlılık arz edeceğini ifade etmektedirler. Aracıların büyük bir çoğunluğunun alt pazar diliminde yer alması nedeniyle, düşüş eğilimi pazarda endişe yaratan bir unsur almaktadır.

Küresel Sanat Ticareti ve Gelişmekte Olan Ekonomiler Üzerine Notlar

Küresel Sanat ticaretinin gelişmekte olan ülkeler için önemi ve anlamı farklıdır. Yeni bir piyasanın yeni aktörleri olarak dışlanmışlıklarının üstesinden gelme olanağı elde etmişler ve dahası bunu kâra dönüştürmüşlerdir. Ayrıca incelenmesi gerekli bu konu için burada sadece önemli birkaç noktayı vurgulamakla yetineceğiz:

- Son birkaç yıl içinde, gelişmekte olan ekonomiler, gelişmiş ekonomilerden daha iyi bir per-

Grafik 13. Fiyat Düzeyi Bağlamında Küresel Aracı Satışlarının Payları

formans göstermişler ve resesyonu daha iyi bir şekilde atlattımlardır. 2012'de gelişmekte olan ekonomilerde gayrisafi yurtiçi hasıla büyümesi ortalama %5,3 iken, buna karşı ABD'de %2,2 ve AB'de %0,2'dir.

- Kişi başı refah artışı ve özellikle yüksek gelir sahibi kişilerin artışı (HNWI), sanatsal ürünler de dâhil olmak üzere lüks tüketim mallarının daha fazla tüketilmesine yol açmıştır. Yüksek gelir sahiplerinin küresel nüfusu 2000 yılından 2011 yılına %60'luk artışla 11 milyon olmuştur.
- 2011 yılında Asya Pasifik bölgesi, yüksek gelir sahiplerinin yeri haline gelmiştir ve bu bölge ikinci en yüksek yatırım yapılabilir varlık hisselerine sahiptir (ABD'den sonra).
- Gelişen piyasalardaki zenginliğin hızlı büyümesine rağmen, yüksek gelir sahipleri, ulusal nüfuslarının %0,1'inden daha azını oluşturmaktadır, dolar milyonerleri ise %1'in altındadır. Ancak, BRIC ülkelerinde, ortalama gelir son yıllarda en hızlı artışlara tanıklık etmiştir. Lüks tüketim mallarında artan harcamalar, nüfusun geniş bir bölümünde sanat koleksiyonculuğunu artırmıştır.
- Gelişen piyasalardaki yurtiçi satışların hızlı büyümesine rağmen, geleneksel piyasa merkezleri ile karşılaştırıldığında sınır ötesi ticaret düşüktür.

New York ve Londra, dünyadaki sanat ithalatının %64'ü, ihracatının ise % 62'si ile sanat ticaretinin önderliğini yapmaktadırlar.

- Dünyadaki sanat ithalatı 2011'de €14,8 Milyara ulaşmıştır. Yıldan yıla %18'lik bir artış söz konusudur. Ama hâlâ 2007'deki €16,2 Milyarlık sıçrayıştan aşağıdadır.
- Dünyadaki sanat ihracatı 2011'de €14,4 Milyara ulaşmıştır. Yıldan yıla %8'lik bir artış söz konusudur. Ama hâlâ 2007'deki €15 Milyarlık sıçrayıştan aşağıdadır.
- ABD 2011 yılında, €5.1 Milyar ihracat ve €5 Milyar ithalat ile veya 2008 yılından bu yana, sanattaki ticaret fazlasıyla dünya çapındaki en büyük sanat ithalatçısı ve ihracatçısıydı.

Sonuç

Sonuçta, eleştirilse de yüceltilse de küresel bir çağda yaşamlarımızı sürdürmekteyiz. Bu olguya kökten karşı olsak bile görülen o ki; bu küreselleşme dünyasında daha bir süre bu şekilde yaşamaya devam edeceğiz. Bu durumda küreselleşme olgusuna kategorik olarak yaklaşmak yerine küresel dünyanın yeni araçlarını keşfederek ve sağladığı olanakları da değerlendirerek yol almak; ekonomik kayıpları ve sömürüyü

azaltmak ve hatta yer yer kazanımlara dönüştürmek için fırsatlar sunabilir. Dünyada bunun çeşitli örneklerini görmek de mümkündür.

Bu çalışmada Neo-liberal politikalarla dayanakları ve mekanizmaları oluşturulan Küreselleşmenin “sanatla” kurduğu ideolojik ilişki incelenerek, konu farklı bir boyutuyla ele alınmaya çalışılmıştır. İnsanın ve yaşamın en önemli yanlarından birini oluşturan sanatın; “çağdaş sanat” olarak küreselleşme olgusuna nasıl eklemeliği, ilişkileri, çelişkileri, küreselleşme ile etkileşimi, küreselleşmenin yarattığı dinamiklerin sanatta nasıl bir yansıma bulduğu ve araçları, sanatın küreselleşmeye bakışı anlatılarak, oluşan “Pazar”, savyerlerle tanımlanmaya çalışılmıştır.

Görüldüğü gibi, sembolik bir mübadele dili olarak sanat, bu mübadeleyi yüzyıllardır değişe dönüşe ve değiştire dönüştüre yapagelmektedir ve yeni bir evreye ulaşmıştır. Bu evre, kapitalizmin de küreselleşmeyle birlikte ulaştığı evredir. Dünyanın her yerinde aynı ürünlerin, aynı zamanda, aynı fiyatlarla satıldığı ve parası olan herkesin ulaşabildiği yeni bir tüketim dünyası oluşmuştur. Yoksulların da görebildiği, ancak elde etmeleri için savaş vermeleri gereken, çok renkli ve çok çeşitli bir tüketim dünyası sunulmaktadır. Ancak sistemi oluşturan neo-liberalist araçlar ve politikalar, zenginliğin coğrafi alanlarında kaymalar olsa da kârın işleyiş mekanizmasında bir değişiklik yaratmamış tersine aradaki uçurumu fazlasıyla genişletmiştir.

Öte yandan mevcut durum, küreselleşmenin sağladığı olanaklarla, öncelikle çok daha görünür hale gelmiştir. Bu, sınıfsal çelişkinin de çok daha güçlü bir şekilde farkına varılması demektir. Eski sömürgeci yöntemlerle bugünü sürdürmek giderek güçleşmektedir. Ayrıca, zenginliği transfer etmenin küresel araçları da kullanıma açık haldedir. Bugün pazar savaşlarının aktörleri değişmekte ve sermaye de yer değiştirmektedir. Bu yenedünyanın bir unsuru olarak sanat, küresel bir yeni dil kullanmaktadır. Yukarıda da vurguladığımız gibi sanat ve sanatçılar dolaşımdadır ve kimliklerini yeniden tanımlamaktadırlar. Daha önce Batı dışı ve yerel görülerek adeta ırkçı bir dışlanmaya maruz kalan sanatçılar “etnik” yaftasını red-

dederek, etnisitelerini kendi kimliklerinde yeniden keşfetmişlerdir. Neo-liberalizm, sanat piyasası oluşturmak adına açtığı kanaldan sistemine nüfuz eden çağdaş sanatla onu satarak meşrulaştırmaya ve sisteme dâhil etmeye çalışarak baş edeceğini ummaktadır. Ancak sanat, bu kez çağdaş sanatla geri çevrilemez bir taşkın yaratmıştır. Küresel sermaye kültür sanat politikaları üzerinden kendine yeni egemenlik alanları yaratmaya çalışırken –ve bunda yer yer de başarılı olurken- çağdaş sanatla kendini fena şekilde ele vermektedir. Örneğin Kentsel dönüşümle talan edilen kültürel-toplumsal yapılar sanatsal araçlarla kamufle edilmeye çalışılırken çağdaş sanatla da ifşa edilmektedir. Tüketime yönelik cinsiyetçilik pompalamasını moda ve sanat üzerinden yapmaya çalışırken, Çağdaş sanat, toplumsal cinsiyetin temellerini sarsmaktadır.

Bu arada değişen sanatın yeni mekânları giderek MOMA’lardan (Museum Of Modern Art) MOCA’lara (Museum Of Contemporary Art) dönüşmektedir. Müze kavramıyla birlikte müzelerin ziyaretçi profili de değişmekte, sergiler ve etkinlikler, elit bir azınlığın seçkin beğenisine değil, geniş kesimlere sunulmakta, yeni medya da saklı gerçekleri sanatsal etkinlikler kapsamında izleyicinin önüne tüm çarpıcılığıyla koyma fırsatını kullanmaktadır.

Küresel sermaye; bir yönetim, saptırma ve benimsetme aracı olarak kullanmaya kalktığı sanatın karşısında nasıl bir pozisyon alacaktır? Yoksa Çağdaş sanat, insanlık için özgün bir fırsat olabilir mi?

Resim; özgürlük budur...

(...) İnsanları uyandırmalı,

Onların şeyleri tanımlama biçimlerini alt üst etmeli.

Kabul edilemez imgeler yaratmalı.

Onları, gülünç bir dünyada yaşadıklarını anlamaya zorlamalı;

güvenilir olmayan bir dünya.

Onların inandıkları gibi olmayan bir dünya...

Picasso’dan André Malraux’ya.

Kaynakça

- Artun, A. (2011), *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi, Estetik Modernizmin Tasfiyesi*, İstanbul: İletişim.
- Belting, H. (2009), *The Global Art World, Audiences, Markets and Museums*, Buddensieg, A. (Ed.), Ostfildern: Hatje Cantz Verlag.
- Danto, A., C. (2010), *Sanatın Sonundan Sonra*, İstanbul: Ayrıntı.
- Dempsey, A. (2004), *Styles, Schools and Movements*, London: Thames&Hudson.
- Foster, H. (2009), *Geleceğin Geri Dönüşü*, İstanbul: Ayrıntı.
- Fulcher, J. (2004), *Capitalism: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Pres.
- <http://lesmagiciensdelaterre.fr> (20.09.2013)
- <http://www.dubaiartfair.com/global-art-forum.html> (17.08.2013)
- <http://www.globalartmuseum.de/media/file/476716148442.pdf> (11.04.2013)(Hans Belting Contemporary Art as Global Art, A Critical Estimate)
- Kazgan, G. (2002), *Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kahraman, H. B. (2005), *Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri...*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kaya, F. (2013), *Sanat ve Pazarlama: Türkiye'deki Sanat Galerilerinde Pazar Odaklılık ve Performans İlişkisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, SBE, Eskişehir.
- Latour, B. (2008), *Biz Hiç Modern Olmadık*, İstanbul: Norgunk.
- Lenoir, B. (2005), *Sanat Yapıtı*, İstanbul: Yapı Kredi.
- Rancière, J. (2008), *Estetiğin Siyaseti, Sanat ve Siyaset*, Artun, A.(Ed.), İstanbul: İletişim.
- Roelstraete, Dieter (2013), *Çağdaş Sanat Ne Değildir?: Jena'dan Bakmak, Çağdaş Sanat Nedir?Modernlik Sonrasında Sanat*, Artun,A,Örge,N. (Ed.) , İstanbul: İletişim.
- Tunalı, İ. (2008) *Felsefenin Işığında Modern Resim*, İstanbul: Remzi.
- Turani, A. (2010); *Dünya Sanat Tarihi*, İstanbul: Remzi.
- Whitham, G. & Pooke, G. (2013), *Çağdaş Sanatı Anlamak*, İstanbul: Optimist.
- www.global-contemporary (02.02.2013)